

**ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА»**

ФЕЛЕНЧАК ЮЛІЯ БОГДАНІВНА

УДК 338.483

ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ ТУРИЗМУ

**Спеціальність: 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна
економіка і політика**

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового
ступеня доктора економічних наук**

Львів-2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Зкладі вищої освіти “Львівський університет бізнесу та права”.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Шевчук Любов Теодорівна,
Заклад вищої освіти “Львівський університет бізнесу та права”, завідувач кафедри туризму.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Пітюлич Михайло Іванович,
Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, завідувач відділом перспективного розвитку сільських територій;

доктор економічних наук, професор
Гринкевич Світлана Степанівна,
Національний університет “Львівська політехніка”,
професор кафедри маркетингу і логістики;

доктор економічних наук, доцент
Смутчак Зінаїда Василівна,
Льотна академія Національного авіаційного університету, завідувач кафедри менеджменту та економіки.

Захист відбудеться 12 травня 2021 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.140.01 у ЗВО “Львівський університет бізнесу та права” за адресою: 79021, м. Львів, вул. Кульпарківська, 99, ауд. 221.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ЗВО “Львівський університет бізнесу та права” за адресою: 79021, м. Львів, вул. Кульпарківська, 99.

Автореферат розісланий «12» квітня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук,
професор

Скриньковський Р. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства туризм – це складне багатоаспектне соціальне, економічне та культурне явище. Функціонування і розвиток туризму формує прибутковий сектор світової економіки. Активний розвиток туризму і перетворення його в одну з найважливіших галузей світової економіки зумовлюють необхідність дослідження соціальних функцій та напрямків впливу на життєдіяльність соціуму цього виду економічної діяльності.

Зростання вагомості впливу туристичної сфери на соціальні аспекти життєдіяльності населення зумовлене комплексом факторів, серед яких в числі найважливіших є підвищення загального добробуту населення в світі, що формує зміни споживчого попиту на туристичні послуги та активізує впровадження технологічних інновацій у всі сфери суспільного життя, зокрема інтернет-технологій та засобів комунікації. За науковими прогнозами, незважаючи на кризові явища глобального характеру в суспільстві, туризм в найближчі роки залишиться економічною галуззю з високими показниками попиту на свої послуги та розвитку туристичної інфраструктури (готелів, ресторанів, підприємств сфери торгівлі, розваг тощо) і галузей, що обслуговують індустрію туризму, що передбачає широкі можливості для залучення інвестицій та створення нових робочих місць в умовах зростання безробіття в світі.

З таких позицій формування і реалізація соціальної доктрини в туризмі має вагоме значення для становлення туризму як потужної альтернативної галузі, що володіє практично невичерпними ресурсами для підвищення рівня соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Активізація розвитку туризму сприятиме вирішенню проблеми ресурсозалежності регіонів та нівелюванню регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку. Завдяки розвитку національної системи туризму із урахуванням його соціальної та регіональної специфіки активізуватимуться канали комунікації між різними соціумами в умовах впливу сучасних глобалізаційних процесів.

На сучасному етапі туристична індустрія в Україні як самостійний сектор економіки перебуває в стадії активного становлення – формується специфіка вітчизняної туристичної галузі, що репрезентує національні цінності у світову спільноту. Зазначені об'єктивності і зумовлюють необхідність проведення ґрунтовних досліджень, спрямованих на розробку й реалізацію соціальної доктрини туризму як вагомої складової якісно нового розвитку різнорівневих за масштабами суспільних систем.

Розгляду множини соціальної проблематики туризму присвячені праці багатьох закордонних і вітчизняних учених, зокрема Г. Дейлі, Н. Лейпера, Дж.К. Холловея, Л. Міннаерта, Р. Майтланда, Г. Міллера, Ж. Асипової, А. Бадіна, Л. Богуш, М. Боруцака, Н. Влащенко, А. Голода, С. Гринкевич, В. Гришкіна, О. Гусякової, К. Задорожної, О. Зибаревої, О. Колотухи, В. Геєця, О. Гонти, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Т. Котенко, Т. Кукліної, Л. Немець, В. Кравціва, М. Мальської, Л. Нохріної, Н. Павліхи, М. Пітюлича, Л. Семів, І. Сердобольської, З. Смутчак, В. Удовиченка, Л. Федоришиної, Л. Черчик, Л. Шевчук, О. Шуплат, Л. Янковської та інших. Завдяки їхньому науковому доробку обґрунтовано теоретико-

методологічні засади наукового аналізу сучасного стану туризму та розробки перспектив його розвитку в умовах формування соціальної доктрини туризму як напрямку реалізації соціальної політики держави.

Водночас теоретико-методологічні основи формування і реалізації соціальної доктрини туризму як актуального напрямку розвитку сфери послуг з урахуванням особливостей сучасного етапу державотворення в Україні не розроблені.

З огляду на це, тема цього дисертаційного дослідження є актуальною, відповідає перспективним напрямам сучасних наукових пошуків і має важливе теоретико-методологічне і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження пов'язаний з науково-дослідними темами, які виконувалися у ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього» НАН України та ЗВО Львівський університет бізнесу та права, зокрема «Подолання ексклюзивності регулювання соціально-економічного розвитку регіонів України» (номер державної реєстрації 0119U004035), де автором було обґрунтовано шляхи запобігання проявам соціальної ексклюзії в Україні; «Демографія, зайнятість та диверсифікація соціальної політики», відповідно до постанови Президії НАН України від 20.12.2013 р. № 179 «Про основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014-2018 роки».

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо формування та реалізації соціальної доктрини туризму на сучасному етапі розвитку України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- здійснити аналіз туризму як інноваційної сфери соціалізації людини і обґрунтувати сутність соціальної доктрини туризму;
- окреслити систему національних і особистісних цінностей як основу формування соціальної доктрини туризму;
- проаналізувати роль рівня доходів населення у формуванні соціальної доктрини туризму;
- обґрунтувати методологічні засади формування та реалізації соціальної доктрини туризму та удосконалити підходи до класифікації видів туризму;
- здійснити оцінку сучасного стану розвитку соціально важливих видів туризму (лікувально-оздоровчого, спортивно-оздоровчого, релігійного та ін.);
- оцінити потенціал розвитку туристичної сфери України в кризових умовах з позиції формування соціальної доктрини туризму в Україні;
- виділити соціальні аспекти інноваційного потенціалу розвитку сфери туризму;
- проаналізувати ресурсну базу та інфраструктурне забезпечення формування і реалізації соціальної доктрини туризму в Україні;
- обґрунтувати структурні особливості та напрями розвитку соціального туризму в контексті реалізації соціальної доктрини туризму;
- проаналізувати зарубіжний досвід розвитку туризму та особливості його

використання під час формування вітчизняної соціальної доктрини туризму;

- обґрунтувати необхідність врахування національної ідеї та сформулювати стратегічні завдання розвитку культури при формуванні соціальної доктрини туризму України;

- запропонувати шляхи використання інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі реалізації соціальної доктрини туризму.

Об'єктом дослідження є процеси соціалізації сфери туризму.

Предмет дослідження – формування і реалізація соціальної доктрини туризму.

Методологічною основою дослідження послужили положення сучасної економічної теорії, соціальної економіки, демографії, туризмознавства, соціології, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, в яких висвітлено соціальні проблеми розвитку туризму.

Для вирішення поставлених завдань у дисертації використано відповідні загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких: історико-логічний; системний підхід; аналізу та синтезу; структурно-функціональний; узагальнення; математико-статистичний та ін. Використовувалися також спеціальні методи, такі як програмно-цільовий; картографічний; моделювання. Для вирішення поставлених завдань у дисертації використано відповідні загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких: історико-логічний (для якісного аналізу змісту, специфіки, підходів та принципів розробки соціальної доктрини туризму); системного підходу (у процесі визначення сутності соціальної доктрини туризму, її місця та величини впливу на суспільні системи); групування (у процесі систематизації видів туристичної діяльності з урахуванням їхньої соціальної доступності); аналізу та синтезу (для деталізації об'єкта і предмета дослідження, а також визначення основних напрямків реалізації соціальної доктрини туризму); декомпозиції (під час проведення аналізу наявних підходів щодо трактування досліджуваної проблематики); структурно-функціональний (у процесі аналізу функціональних особливостей та матеріально-технічного забезпечення туристичної галузі з позицій соціального туризму, розробці схеми структури та програмних цілей результативності реалізації соціальної доктрини туризму); узагальнення (у процесі оцінювання впливу соціальних аспектів туристичної галузі на розвиток економіки регіонів); математико-статистичний (для аналітичного опрацювання інформаційних даних) та ін. Використовувалися також спеціальні методи, такі як програмно-цільовий (для обґрунтування стратегічних та операційних (програмних) цілей для розробки і реалізації соціальної доктрини туризму); картографічний (для відображення просторової структури досліджуваних процесів і явищ, візуалізації результатів статистичного аналізу); моделювання (у процесі розроблення структурно-логічних на функціональних моделей соціальної доктрини туризму).

Інформаційну базу дослідження становили Конституція України, закони України, укази Президента України, нормативні акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, міжнародно-правові документи, статистичні дані Державної служби статистики України та її регіональних підрозділів, а також науковий доробок українських і зарубіжних науковців за темою дослідження, інформаційні інтернет-ресурси.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розробленні та обґрунтуванні теоретико-методологічних засад дослідження формування та реалізації соціальної доктрини розвитку туризму в Україні як нового напрямку соціально-демографічних наукових пошуків у галузі знань «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика».

Найбільш вагомі наукові результати, які розкривають особистий внесок дисертанта у досліджувану проблему та характеризують новизну роботи, полягають у тому, що

уперше:

– обґрунтовано теоретико-методологічні засади аналізу соціальної доктрини туризму (розкрита сутність соціальної доктрини туризму як системи поглядів на соціальну роль, функції та завдання туризму у національному туристичному комплексі; розвинено понятійно-термінологічний апарат, необхідний для висвітлення особливостей формування і розвитку соціальної доктрини туризму; сформовано наукові підходи до аналізу туризму як інноваційної сфери соціалізації людини; обґрунтовано інноваційну парадигму врахування системи національних і особистісних цінностей як основи формування соціальної доктрини туризму, котра враховує сучасні завдання формування інформаційного суспільства та економіки знань; розроблено соціальну доктрину туризму як наукову теорію), що дало змогу інтегрувати та систематизувати наукові підходи до дослідження соціальних проблем розвитку туризму на національному рівні;

– обґрунтовано роль національної ідеї (сукупності національних цінностей, які дозволяють сформулювати у межах території держави націю, зберегти її генофонд та культурні особливості) у процесах формування соціальної доктрини туризму України, суть якої полягає у відображенні і реалізації національних інтересів держави у сфері туризму, розширенні використання національних цінностей під час розроблення і маркетингового забезпечення туристичного продукту, що в умовах кризи дає змогу оптимізувати розвиток внутрішнього туризму;

– сформовано проект соціальної доктрини туризму як основоположного документа, у вигляді концептуальних теоретичних положень, придатних для використання на практиці, подано проект структури цього документу, у якому викладено засади стратегічного планування розвитку туризму в державі, виокремлено напрями соціальної політики у сфері туризму;

удосконалено:

– підходи до дослідження соціального туризму, які, на відміну від наявних підходів, відрізняються обґрунтованою доцільністю зниження дерипривації населення з різним рівнем доходів до туристичних послуг, а також широким впровадженням соціального туризму, без обмеження надання туристичних послуг для неплатоспроможних споживачів;

– специфічні вимоги до організації, надання і споживання туристичних послуг соціального туризму шляхом виділення у його компонентній структурі трьох блоків, які вирізняються особливостями організації та надання туристичних послуг (спортивно-оздоровчий та лікувально-оздоровчий; спортивний та інклюзивний; екологічний, сільський, релігійний, етнічний, фестивальний), що дасть можливість

надавати якісні специфічні туристичні послуги всім категоріям споживачів, незалежно від їхнього фінансового та соціального стану з урахуванням їхніх мотиваційних запитів і очікувань;

- тлумачення ролі рівня доходів населення як ключового положення авторської теорії соціальної доктрини туризму, яке дозволяє оцінити фактичний обсяг доходів населення по реальному платоспроможному попиту на туристичні послуги;

- підходи до дослідження соціальних аспектів інноваційного потенціалу розвитку сфери туризму, які дозволили визначити потенціал розвитку туристичної сфери України в кризових умовах та визначити соціальні аспекти його застосування в умовах новітніх напрямів трансформації та модернізації туристичних систем в пандемічному середовищі глобального масштабу, що дало можливість окреслити актуальні тенденції розвитку туристичної сфери;

- механізми стратегічного управління у сфері туризму шляхом створення структурно-логічної моделі формування і реалізації соціальної доктрини туризму з метою удосконалення розвитку національної системи туризму з урахуванням об'єктивних умов суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави;

- шляхи використання інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій в туризмі, для активного їх застосування під час реалізації соціальної доктрини туризму, що має на меті збільшити соціальну доступність туристичних послуг, у тому числі міжнародного туризму в умовах пандемії;

отримали подальший розвиток:

- підходи до класифікації видів туризму шляхом доповнення наявних класифікаційних схем новими критеріями та видами туризму із акцентом на соціальних аспектах функціонування туристичної сфери в сучасних умовах, уточнення змісту, меж і структури соціального туризму;

- удосконалення ресурсного та інфраструктурного забезпечення формування і реалізації соціальної доктрини на основі аналізу організаційних передумов розвитку туристичної сфери в Україні, сучасних тенденцій розвитку соціально важливих видів туризму, соціальних функцій мережі закладів ресторанного господарства та обґрунтуванні ролі історико-культурних об'єктів як ядер активізації процесів соціалізації туризму;

- підходи до оцінки сучасного стану розвитку соціально важливих видів туризму (рекреаційного, лікувально-оздоровчого, релігійного та ін.), яка дала змогу сформулювати практичні рекомендації для організації цих видів туризму в Україні, а також оптимізувати використання специфічних туристичних ресурсів;

- врахування зарубіжного досвіду розвитку туризму при формуванні вітчизняної соціальної доктрини туризму на основі розроблених автором наукових підходів до аналізу розвитку туристичної сфери з точки зору її соціалізації при формуванні концептуальної моделі соціальної доктрини туризму, яка базується на принципах соціальної відповідальності, безпеки, соціальної доступності та сталого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні науково-теоретичні положення, викладені в дисертації, доведено до рівня практичного значення та використання.

Розроблені автором теоретичні положення, методологічні підходи та практичні

рекомендації можуть бути використані у процесі формування та реалізації соціальної доктрини туризму в Україні як основи формування відповідного напрямку соціальної політики, в аналітичній роботі місцевих органів виконавчої влади, в управлінській практиці органів місцевого самоврядування, у діяльності господарюючих суб'єктів туристичної сфери та у навчальному процесі закладів вищої освіти.

Окремі положення і висновки дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського та ЗВО «Львівський університет бізнесу та права» для забезпечення викладання навчальних дисциплін.

Матеріали дисертаційного дослідження використані у діяльності Управління туризму та курортів Львівської обласної державної адміністрації для аналізу стану і тенденцій соціально-економічного розвитку регіону, моніторингу та оцінки результативності реалізації соціальних програм, зокрема у сфері туризму (довідка № 26-280/0/2-21 від 01.04.2021 року); процесі розробки і супроводу реалізації галузевих стратегічних документів, концепцій, програм розвитку туризму і промоції міста Львова управлінням туризму департаменту розвитку Львівської міської ради (довідка № 2702-вих-25340 від 31.03.2021 року); у науковій роботі Науково-дослідного інституту ЗВО «Львівський університет бізнесу та права» при дослідженні соціальних проблем розвитку туризму в умовах євроінтеграції (довідка № 92 від 22.09.2020 р.); для аналізу сучасного етапу розвитку спеціалізованих видів туризму в регіоні та розробки механізмів залучення до занять спортивним туризмом осіб різного соціально-вікового статусу у діяльності Львівської обласної федерації спортивного туризму (довідка № 47 від 18 грудня 2020 року); для удосконалення планування та організації масових спортивно-туристичних заходів та модернізації підготовки кадрів з метою створення умов для більш активного залучення дітей, молоді та осіб з обмеженими можливостями до занять видами спортивного туризму у діяльності Львівської міської громадської організації «Федерація спортивного туризму» (довідка № 07/20 від грудня 2020 року); для оптимізації функціонування закладів ресторанного господарства в умовах активізації процесів соціалізації туризму у діяльності ТзОВ «Картель АРМ» (довідка № 57 від 17 вересня 2020 року); у процесі формування безпечного середовища тимчасового перебування туристів у сфері гостинності ПП «Avangard Lviv», м. Львів (довідка № 135 від 17 червня 2019 року); для розвитку соціального туризму та сфери гостинності в Україні в операційному та інноваційному менеджменті МПП ВКФ «Гелікон», м. Львів (довідка № 39 від 11 червня 2020 року).

Окремі положення і висновки дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського для забезпечення викладання навчальних дисциплін «Організація екскурсійної діяльності», «Страховання та безпека в туризмі» та «Екскурсологія» (акт впровадження від 4 грудня 2020 року) та ЗВО «Львівський університет бізнесу та права» при підготовці навчальних та робочих програм, навчально-методичних матеріалів і при викладанні навчальних дисциплін «Економіка праці та соціально-трудова відносини», «Національна економіка», «Регіональна економіка» (акт впровадження № 30 від 20.10.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною

науковою працею автора. Наукові положення, висновки і рекомендації, які містяться в ній і виносяться на захист, одержані автором самостійно і є його особистим внеском в економічну науку.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідались і обговорювались на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна: Схід-Захід – проблеми сталого розвитку» (м. Львів, 2011 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Географія і туризм: міжнародні виклики українському туризму» (м. Львів, 2011 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Шляхи вдосконалення туристсько-краєзнавчої роботи у закладах освіти» (м. Переяслав-Хмельницький, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні: теорія і практика» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених «Стратегія реформування фінансової системи України» (м. Київ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ефективні механізми та стратегії управління економікою: від рівня підприємств до рівня країн» (м. Черкаси, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону» (м. Чернівці, 2015 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку туризму» (м. Миколаїв, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка і менеджмент: сучасні трансформації в епоху глобалізації» (м. Клайпеда, 2016 р.); IV Регіональній науково-практичній конференції «Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат – важливі об'єкти в розвитку туризму» (м. Львів, 2016 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України» (м. Львів, 2017 р.); XI науковій конференції з міжнародною участю «Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід» (м. Львів, 2017 р.); II науково-практичній конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України» (м. Одеса, 2018 р.); I всеукраїнській й науково-практичній інтернет-конференції «Маркетинг в умовах розвитку цифрових технологій» (м. Луцьк, 2018 р.); XII Міжнародній науковій конференції «Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід» (м. Львів, 2018 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток соціально-економічних систем в умовах глобального конкурентного середовища» (м. Ле-Ман, 2019 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна парадигма публічного управління» (Львів, 2019 р.); Методологічному міждисциплінарному інтернет-семінарі «Дозвілля та туризм у постнекласичній перспективі» (м. Полтава, 2020 р.).

Основні положення дисертації також доповідалися на наукових семінарах, звітних наукових конференціях кафедри спортивного туризму Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Публікації. Основні результати дослідження викладені у 44 опублікованих наукових працях, з них 2 монографії, 22 статті у наукових фахових виданнях України (з них 17 статей у періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 3 статті у наукових фахових журналах іноземних країн та 18

публікацій у матеріалах наукових конференцій і семінарів. Загальний обсяг наукових праць становить 20,86 друк. арк., у тому числі 17,29 друк. арк. належить особисто автору.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 375 сторінках комп'ютерного тексту (15,7 авт. арк.), що містить 14 таблиць та 36 рисунків, з яких 10 займають всю площу сторінки. Список використаних джерел включає 350 найменувань, які викладено на 38 сторінках. Додатки представлені на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі дисертації «**Теоретико-методологічні основи формування і реалізації соціальної доктрини туризму**» обґрунтовано теоретичні основи аналізу соціальної доктрини туризму; актуалізовано поняття туризму як сфери соціалізації людини, вдосконалено підходи до визначення сутності туризму з позицій соціальної доктрини як напрямку економічного зростання країни та її регіонів.

У дисертаційному дослідженні визначено вагомість теоретичних напрацювань щодо визначення місця соціального туризму серед організаційних форм та видів туризму на сучасному етапі розвитку суспільства. Обґрунтовано необхідність практичної реалізації ідей соціального туризму в сучасних умовах, щодо забезпечення доступності повноцінного відпочинку для усіх категорій громадян, незалежно від їх соціального чи фінансового статусу. Розглянуто можливості стимуляції розвитку соціального туризму у діяльності туристичних підприємств, а також органами державної та місцевої влади, а також шляхом підтримки економічної діяльності у сфері соціального туризму.

Характерною рисою сучасного туризму є чітко виражена соціальна спрямованість, що позиціонує туризм як особливу соціальну сферу економіки. Активний розвиток туризму здатний нівелювати регіональні диспропорції соціально-економічного розвитку, оскільки окрім високого рівня економічної рентабельності і відносно швидкого терміну окупності, сприяє підвищенню продуктивності традиційних регіональних видів господарювання, збереженню культурної спадщини та автентичності регіонів. Це зумовлює необхідність розширення визначення туризму, оскільки урізноманітнюються цілі та відповідно, види сучасного туризму – поряд із традиційними, сьогодні туризм активно здійснюється з релігійними, екологічними, діловими, науковими, гастрономічними та іншими цілями.

На основі аналізу наукового доробку вітчизняних та зарубіжних учених встановлено, що поняття «туризм» характеризується певною динамікою формування, що синхронізується з становленням туризму як ефективної сфери економічної діяльності у світі та зростанням його соціальної значимості при формуванні базових орієнтирів рівня та якості життєдіяльності суспільства.

Розглядаючи сутність та підходи до визначення поняття «туризм», вважаємо доцільним визначати його з позиції функціональної єдності економічного, споживчого, соціального та культурного підходів з урахуванням соціальної доступності туристичних послуг різним категоріям споживачів (рис. 1).

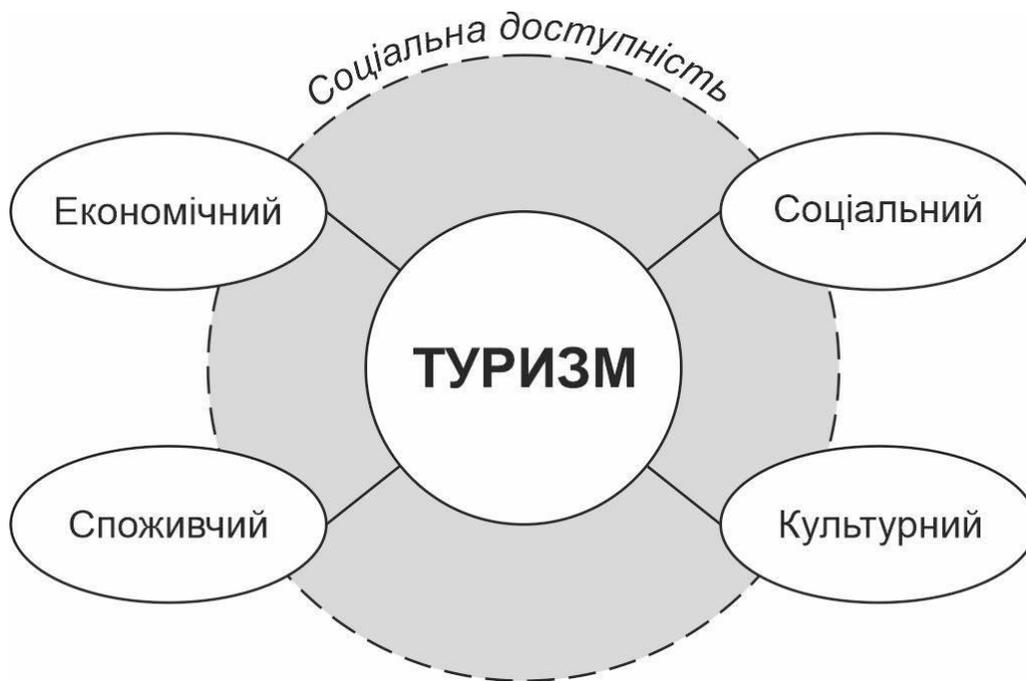

Рис. 1. Підходи до визначення туризму.
Джерело: розроблено автором.

Економічний підхід визначає туризм як галузь економічної діяльності, де на комерційній основі виробляються та реалізуються туристичні послуги, а також послуги пов'язані із обслуговуванням туристів. Споживчий підхід, розглядає туризм як процес споживання туристичних послуг з оздоровчими, пізнавальними, спортивними та культурно-розважальними цілями в залежності від мотиваційних запитів споживачів. У межах культурного підходу туризм позиціонується як сфера поширення суспільно значимих цінностей, яка мотивує до пізнання світу та розширення особистісного світогляду. Соціальний підхід трактує туризм як вид активного відпочинку з метою відновлення здоров'я та працездатності та акцентує на доступності повноцінного відпочинку для усіх категорій громадян.

Зазначені підходи не суперечать один одному і відображають різні сторони функціонування туризму як складного і багатоаспектного явища. Реалізація ідей соціального туризму – доступності повноцінного відпочинку для усіх верств населення повинна мати підтримку у розвитку органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також здійснюватись шляхом стимулювання діяльності туристичних підприємств у напрямку соціального туризму. З таких позицій доцільною є розробка та впровадження соціальної доктрини туризму у розвиток національної системи туризму, з метою здійснення системного характеру управлінського впливу у туристичній сфері держави шляхом координації розвитку соціального туризму на практиці.

Обґрунтовано існування взаємозв'язку між системою національних цінностей держави (добробут, справедливість, права людини, порядок, свобода, духовність, патріотизм та ін.) та її економічною та соціальною політикою у сфері туризму. У кризові періоди розвитку держави у суспільстві відбувається переосмислення і переоцінка національних цінностей на основі яких формуються національні інтереси та

національні цілі держави, а також посилюється роль держави як визначального інституту в усіх сферах життєдіяльності суспільства, в тому числі й у сфері туризму. Адже кожна країна, володіючи, досліджуючи та пропагуючи національні цінності за допомогою туризму, закріплює в суспільстві свої ціннісні орієнтації, які згодом формують її туристичну впізнаваність та імідж.

У дисертаційній роботі доведено, що туризм є впливовим чинником культурної соціалізації і як різновид суспільної, групової та індивідуальної діяльності сприяє самовдосконаленню та самореалізації людини в таких ціннісних вимірах як, свобода, комунікація, соціалізація особистості та ін.. Туризм є сферою застосування і поширення загальнолюдських цінностей, що постійно трансформується залежно від ціннісно-орієнтаційних характеристик як конкретного суспільства, так і окремої особистості зокрема.

Національні цінності, закладені в основі соціальної доктрини туризму, визначають особливості реалізації державної політики у сфері туризму, перспектив розвитку окремих видів туризму з урахуванням регіональної специфіки у її межах, розробки програм оптимізації національної системи туризму та застосування механізмів їх реалізації з метою задоволення потреб у туристичних послугах різних соціальних груп населення, у тому числі осіб малозабезпечених та маломобільних груп).

З позицій розробки та реалізації соціальної доктрини туризму важливим є дослідження рівня суспільного розвитку країни, що відображає рівень життя населення та формує відповідні споживчі запити до функціонування туристичної галузі, модифікує вимоги до рівня та якості туристичного обслуговування, впливає на динаміку внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків.

На думку дисертанта, у сучасних умовах рівень фактичних доходів населення є головним показником формування попиту на послуги національного туристичного ринку, а також найбільш достовірним показником, на якому доцільно будувати стратегії розвитку системи національного туризму. Доходи від туристичної діяльності опосередковано, але водночас, більш достовірно у порівнянні із офіційними статистичними даними про доходи населення, відображають рівень реальних доходів населення, оскільки показують обсяг фактичного платоспроможного попиту на послуги туристичних підприємств.

У дисертаційній роботі сформульовано дефініцію соціальної доктрини туризму як систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрями розвитку туризму у державі протягом визначеного часового періоду з урахуванням актуальних потреб (завдань) та особливостей розвитку її соціальної сфери. Водночас, слід наголосити, що соціальна доктрина туризму є дуже емким поняттям, що безпосередньо орієнтоване на практичне застосування, а ефективність її реалізації залежить від злагодженої роботи усіх системних складових.

Розробка соціальної доктрини туризму передбачає виконання конкретних програмних завдань у кожному з дев'яти її напрямів: культурі, науці, освіті, інформаційному забезпеченні, соціальній інфраструктурі, туристичному бізнесі, соціальних ресурсах туризму, соціальній безпеці туризму та соціальному управлінні (рис. 2).

Рис. 2. Структура соціальної доктрини туризму.
Джерело: розроблено автором.

Важливим питанням у розробці соціальної доктрини туризму є освітня складова, оскільки в сучасних умовах туризм орієнтується на задоволення потреб як певних соціальних груп, так і окремих індивідів. В таких умовах в останні роки у професійній туристичній освіті спостерігаються процеси, спрямовані на підвищення її якості (інтеграція, диверсифікація, уніфікація), зумовлені зростанням попиту на якісні послуги, та пов'язану з цим необхідність підготовки конкурентоспроможних фахівців туристичної галузі, які володіють низкою професійно важливих знань, умінь, навичок, особистісних якостей.

Таким чином, соціальна доктрина туризму – це сформульована автором наукова теорія, що базується на рівні інтелектуального, освітнього, культурного та духовного розвитку нації, національній ідеї та будується на цілісній та гармонійній системі принципів, поглядів, уявлень, норм поведінки людей в процесі соціалізації як пізнання нового, метою якої є використання таких економічних механізмів, заходів і правотворчих дій держави, які забезпечать доступ до отримання туристичних послуг всіма верствами населення. Основні положення соціальної доктрини туризму як наукової теорії та як комплексу практичних дій (всі верстви населення повинні мати

доступ до реалізації туристичної послуги певної якості та виду, яка має сприяти прогресивній соціалізації особи; держава повинна сприяти реалізації туристичної послуги і т.д.) розкриті по тексту роботи практично у всіх її підрозділах.

Другий розділ дисертації **«Методологічні основи розробки і реалізації соціальної доктрини туризму»** присвячено обґрунтуванню сутності, принципів та факторів формування соціальної доктрини туризму, а також розробленню методичних підходів до оцінювання її рівня через критерії конкурентоспроможності.

Методологічні засади формування соціальної доктрини туризму базуються на наукових підходах до системного аналізу складної взаємодії процесів, що протікають у соціальній та туристичній сферах і можуть трактуватися як комплексний процес соціалізації туризму. У практичному вимірі соціалізація туризму є процесом зростання ролі соціальних чинників у розвитку туристичної сфери. У методологічному контексті під час наукового аналізу розвитку туристичної діяльності на сучасному етапі необхідним є застосування підходів та методів, що традиційно застосовуються для дослідження соціальних явищ і процесів, а також обґрунтування соціально орієнтованих принципів формування стратегічної документації і соціальних механізмів реалізації пропонованих заходів.

Пріоритетність аналізу розвитку туристичної сфери із позицій соціалізації зумовлена також соціальною природою туризму як явища та виду економічної діяльності, до якого залучені як туристи і місцеве населення, так і персонал туристичних підприємств. Вагоме соціальне значення туризму полягає також у міжкультурній взаємодії, ціннісному та когнітивному аспектах цього виду діяльності людини.

Основою соціалізації туризму є туристичний потенціал певної території, який формується не лише природними та історико-культурними туристичними ресурсами і туристичним попитом на них, а й наявністю туристичних підприємств та організацій із кваліфікованим персоналом, який може забезпечити соціальну доступність наявних туристичних ресурсів і об'єктів (рис. 3).

Оскільки туристичні потоки мають не лише внутрішньодержавне, а й міжнародне походження, то процеси соціалізації туризму неодмінно зазнають інтенсивного впливу глобалізаційних чинників. Поряд із цим власне унікальність туристичної привабливості певної території, її регіональний аспект, є важливою цінністю, роль якої не нівелюється у процесі здійснення туристичної діяльності та має важливе соціальне значення. Таким чином, на соціалізацію туризму одночасно з глобалізацією здійснюють вплив і процеси регіоналізації, практичним втіленням яких є формування регіональних туристичних брендів.

Соціалізація туризму як основа формування соціальної доктрини туризму базується на таких принципах як відповідальність, доступність, безпечність, збалансованість і конвергентність.

Принцип відповідальності у соціалізації туризму полягає у обов'язковому врахуванні можливих соціальних наслідків від впровадження та реалізації різних туристичних програм. Туризм не повинен завдавати шкоди як навколишньому природному середовищу, так і місцевим спільнотам, а також має сприяти реалізації освітньо-виховної функції у межах соціально важливих видів туризму.

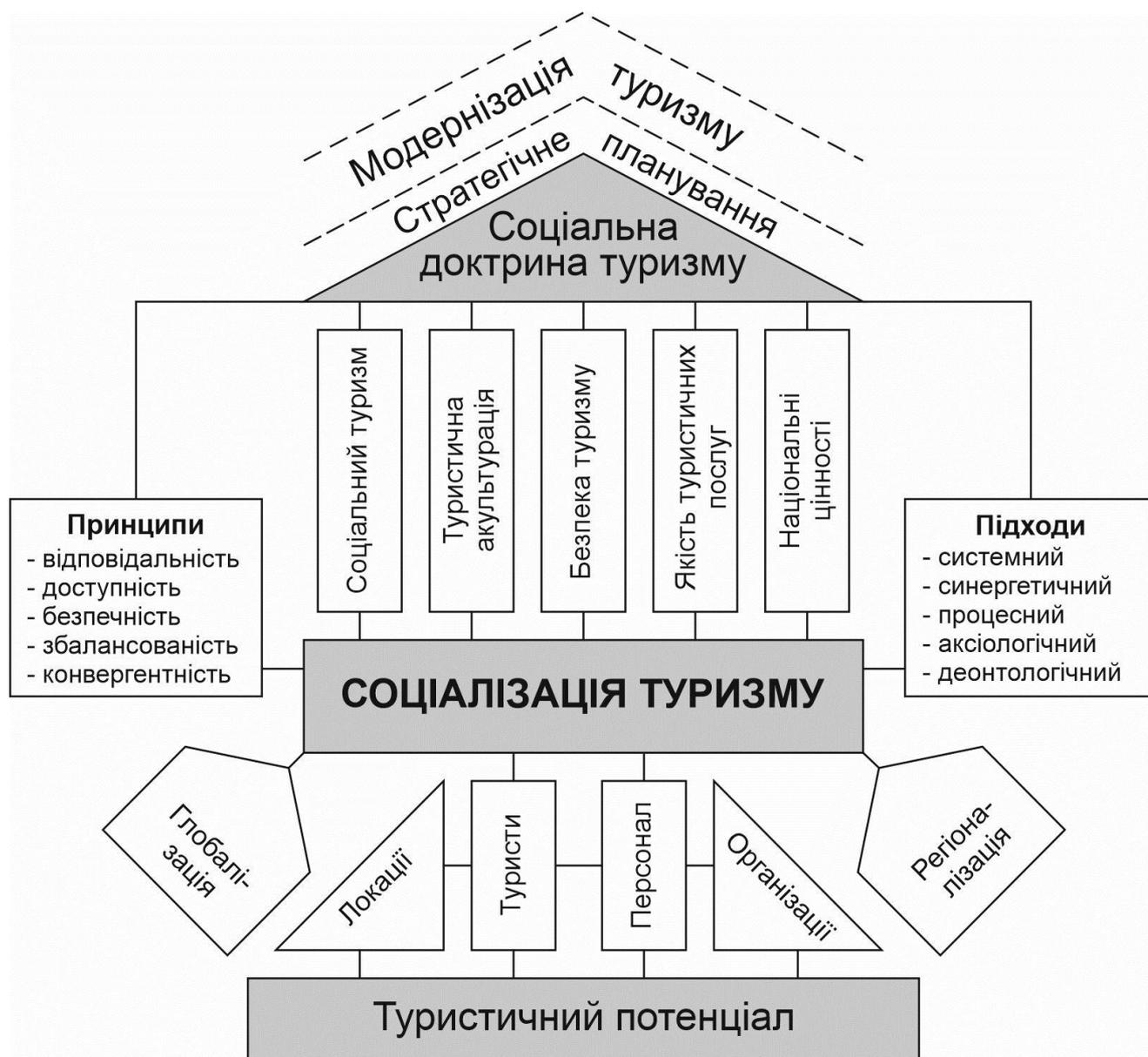

Рис. 3. Методологічні засади соціалізації туризму як передумови формування та реалізації соціальної доктрини.

Джерело: розроблено автором.

Принцип доступності передбачає забезпечення фізичного, матеріального та психологічного доступу для всіх соціальних груп до різних видів туристичних послуг. Безумовно, повна соціальна доступність для усіх видів туристичної діяльності не є можливою з об'єктивних причин, однак різні види і форми туризму мають бути максимально охоплені соціально доступними програмами та спеціалізованими видами туристичних подорожей.

Принцип безпечності зумовлений ключовим значенням у забезпеченні якості туристичних послуг такої її характеристики як безпека. Варто зауважити, що для різних форм і видів соціального туризму безпечність є критично важливою, адже зумовлює їх соціальну доступність.

Принцип збалансованості у соціалізації туризму ґрунтується на врахуванні

впливу різноспрямованих чинників та зрівноважуванні інтересів споживачів із потребами представників туристичного бізнесу. Соціальний туризм, який часто вимагає залучення альтернативних джерел фінансування, не повинен бути збитковим для туристичних підприємств, але водночас має залишатись соціально доступним для категорії туристів із невисоким рівнем доходу. Важливим аспектом реалізації цього принципу є також збалансування інтересів держави, регіонів та територіальних громад, а також взаємодії у системі «туризм-навколишнє природне середовище».

Принцип конвергентності полягає у необхідності уніфікації та стандартизації туристичного обслуговування для гарантування безпечності і доступності відповідних послуг. Конвергентність зумовлена передусім впливом процесів глобалізації на туристичну діяльність і, відповідно до принципу збалансованості, забезпечуючи інтереси окремих соціальних груп, не має завдавати шкоди регіональному та локальному соціальному середовищу і туристичній привабливості унікальних ресурсів і об'єктів.

Основними методологічними підходами до наукового аналізу соціалізації туризму, які мають бути врахованими при формуванні та реалізації соціальної доктрини туризму, є системний, синергетичний, процесний, аксіологічний, деонтологічний.

На системному підході базується аналіз процесів соціалізації туризму як складної взаємодії різних елементів та підсистем на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях. Соціалізація туризму як взаємодія двох систем – соціальної сфери і сфери послуг у межах невиробничої сфери економіки – є багатоаспектним процесом, під час аналізу якого потрібно враховувати складну взаємодію чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, відповідно до якої соціалізація туризму є нелінійним процесом і може розглядатися із позицій синергетичного підходу. Особливо актуальним цей підхід є у кризові періоди розвитку туристичної сфери, адже тоді з'являється можливість прогнозування її майбутніх трансформацій, зокрема під впливом соціальних чинників.

Процесний підхід у дослідженнях соціалізації туризму зумовлений постійністю і динамікою процесів взаємодії соціальної і туристичної сфери. Він дає змогу проаналізувати тенденції досліджуваних процесів та здійснити прогнозування їх напрямів у майбутньому. Соціалізація туризму базується на цінностях, які притаманні як туристам, що реалізують свої інтереси та потреби під час подорожей, так і туристичним локаціям, зокрема їх соціальній підсистемі.

Вагоме ціннісне наповнення має і сам туризм як явище та вид діяльності з пізнавальним, освітньо-виховним і оздоровчим аспектами. Зважаючи на те, що під час туристичної діяльності взаємодіють представники різних соціальних груп, національностей, рас, у цьому процесі неодмінно має враховуватися і аналізуватися деонтологічний аспект. Отже, дослідження соціалізації туризму в сучасних умовах неможливі без врахування проблем дотримання морально-етичних норм як з боку туристів, так і персоналу туристичних підприємств.

З урахуванням охарактеризованих принципів та підходів до наукового аналізу соціалізації туризму можна виокремити 5 компонентів цього процесу, на яких має

базуватися розроблення соціальної доктрини туризму: соціальний туризм, туристична акультурація, безпека туризму, якість туристичних послуг, національні цінності.

Варто зауважити, що практичним втіленням соціальної доктрини туризму є процеси стратегічного планування і сформовані таким чином документи (концепції, стратегії і програми розвитку туризму як на національному, так і на регіональному рівні). Основним ефектом стратегічного планування у сфері туризму має бути модернізація туризму як виду економічної діяльності соціального явища.

У процесі розробки соціальної доктрини туризму важливим питанням є розробки системи класифікації видів туризму, оскільки вимоги сучасності потребують постійного вдосконалення систем класифікації видів туризму. У Законі України «Про туризм», залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі, їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак виділено такі види туризму: дитячий, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку, для осіб з інвалідністю, культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний (зелений), сільський, підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний.

Проте законодавчо закріплені у нашій державі види туризму потребують доповнення та більш функціонального структурування з урахуванням сучасних суспільних запитів до сфери туризму. В умовах стрімкої трансформації споживчих вимог туристів у сфері туризму, як і у сфері обслуговування загалом, на ринку туристичних послуг з'являються нові види туризму, популярність яких починає конкурувати із традиційними видами туризму (культурно-пізнавальний, пляжний та ін.).

Виходячи із твердження про те, що в сучасних умовах неможливість розробки уніфікованої системи класифікації видів туризму є об'єктивною, автор наголошує, що не слід применшувати значення класифікації туризму для розробки програм розвитку туристичної галузі, оптимізації напрямків її функціонування та територіальної організації – існування класифікаційних схем за різними класифікаційними ознаками допомагає структурувати попит на туристичні послуги та формувати адекватну їх пропозицію, формуючи та розвиваючи відповідні об'єкти інфраструктури з метою побудови стратегії розвитку туристичної сфери країни.

На основі аналізу наукових досліджень щодо розробки класифікаційних схем туризму, автор пропонує вдосконалити систему класифікації видів туризму, що існує в сучасній економічній науці, доповнивши перелік класифікаційних ознак при виділенні видів туризму, ознакою соціальної доступності. Адже туризм, як соціальна сфера, повинен надавати можливості скористатися його послугами для різних соціальних прошарків населення, з різним рівнем фінансових доходів та мотиваційних інтересів (рис 4).

Врахування соціальних аспектів може значно збільшити асортимент туристичних послуг, оскільки повинні враховуватись потреби та мотиваційні запити туристів різних соціальних рівнів, що в свою чергу, зробить більш гнучкою цінову політику закладів туристичної сфери, а також створить можливості для державного дотування більшої кількості соціальних програм у галузі оздоровлення та туризму зокрема.

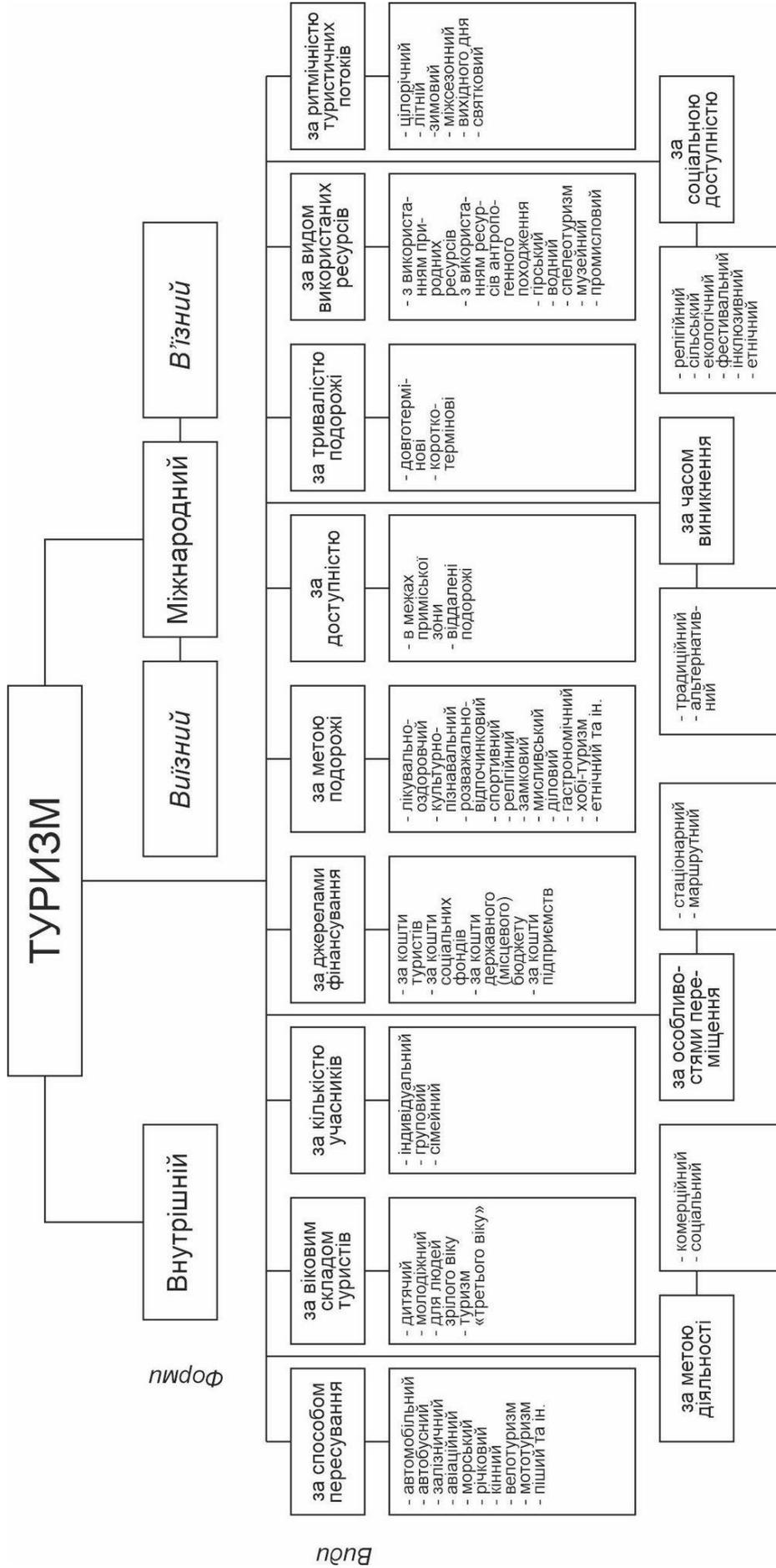

Рис. 4. Класифікація видів туризму.
Джерело: розроблено автором.

В свою чергу, розширення асортименту туристичних послуг пов'язане із збільшенням робочих місць, що є характерною рисою сфери туризму, та послабленням впливу сезонності у функціонуванні туристичних підприємств за рахунок їх наповнення «соціальними туристами». Важливою соціальною рисою туризму як галузі економічної діяльності щодо політики працевлаштування є те, що для значної кількості робочих місць набуття кваліфікаційних функціональних обов'язків не є проблематичним, в тому числі й в часовому аспекті.

У загальному розумінні соціальний туризм трактують як подорожі, що субсидуються із джерел позабюджетного фінансування та за рахунок коштів, що виділяються з державного бюджету на соціальні потреби з метою підтримки осіб з низьким рівнем доходу для реалізації їхнього права на відпочинок. Зазначимо, що в останній час у наукових дослідженнях поряд із вищезгаданим трактуванням виокремилось визначення соціального туризму в широкій інтерпретації, що відображає масовий характер споживання туристичних послуг. У спеціалізованій інтерпретації соціальний туризм визначається як сектор туристського відпочинку, де споживачі отримують субсидії з коштів, що виділяються державою на соціальні потреби, або з інших джерел фінансування, з метою створення умов для подорожі та відпочинку окремим соціальним групам.

У сучасних умовах у світовій економіці значення соціального туризму, як і туризму загалом, постійно зростає, оскільки розширюються цілі та напрями туристичної діяльності, а доступність занять туризмом значно сприяє таким процесам. Однак, для окремих соціальних груп населення (багатодітні родини, особи з обмеженими можливостями та ін.) з різних причин часто неможливим є навіть заняття туризмом вихідного дня. Розвиток соціального туризму і відповідна його підтримка на державному рівні, дозволили б залучити до занять туристичною діяльністю значну кількість осіб згаданих категорій, надаючи їм не завжди доступні для них самостійно, можливості активного способу життя, рекреації та оздоровлення, пізнання і залучення до культурних цінностей засобами туризму, що також значно сприяло б підвищенню рівня згуртованості, відповідальності, духовності та толерантності в країні та в суспільстві загалом.

Зважаючи на складну економічну ситуацію в державі впродовж останніх років, функціонування закладів у сфері соціального туризму, незважаючи на значну соціальну затребуваність його послуг, стикаються зі значними труднощами, які перешкоджають його активному розвитку як окремого туристичного сектору та як сектору соціального обслуговування (рис. 5).

З огляду на виділені перешкоди, які суттєво обмежують активний розвиток соціального туризму, забезпечення доступності туристського відпочинку для верств населення з невисоким рівнем доходів, вимагає розробки та здійснення низки конкретних заходів, до числа яких слід віднести визначення соціальної політики держави в галузі туризму, розробку і прийняття законодавчих і нормативних актів, які б регулювали відносини у сфері соціального туризму, створення соціальної інфраструктури у туризмі, забезпечення систем і механізмів підтримки окремих соціальних верств населення щодо можливостей отримання послуг соціального туризму, підготовка кваліфікованих працівників для роботи у системі соціального туризму.

У дисертаційному дослідженні автор наголошує на некомерційній характеристиці соціального туризму, що суттєво впливає на зацікавленість суб'єктів туристичної діяльності у його розвитку й активізації.

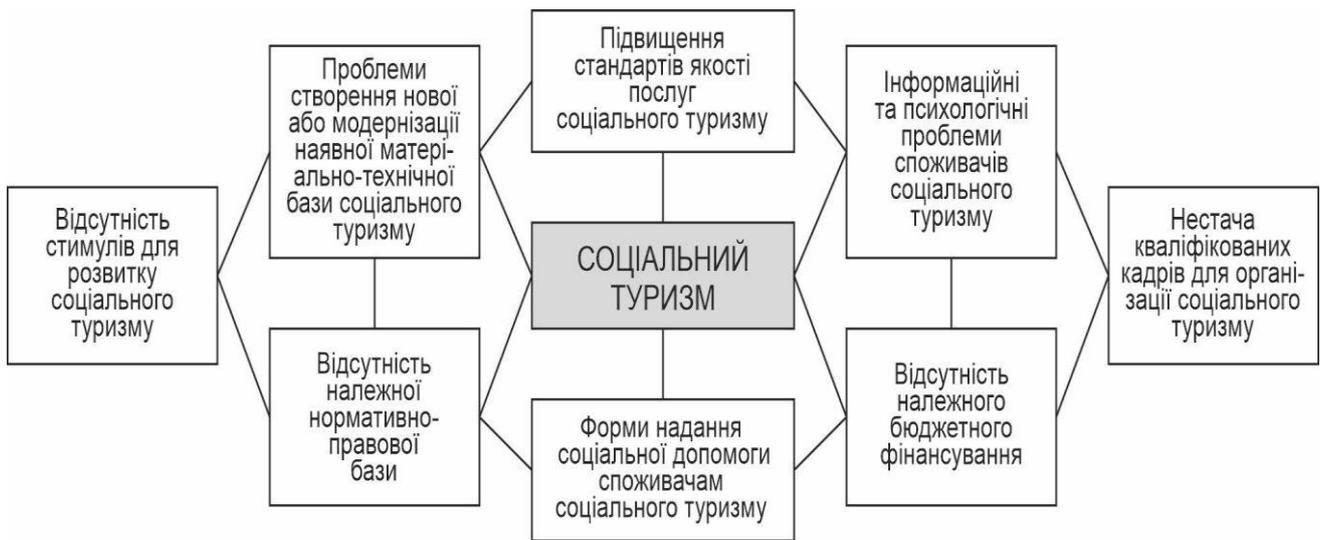

Рис. 5. Перешкоди, які стримують розвиток соціального туризму.

Джерело: розроблено автором.

При цьому автор акцентує увагу на соціальній спрямованості соціального туризму, яка полягає не тільки у виконанні ним функції відпочинку, а й в культурному, освітньому, професійному розвитку населення і пропонує розглядати організаційну структуру соціального туризму як систему, яка складається з трьох блоків, які відрізняються між собою специфікою організації та надання туристичних послуг відповідно до соціального статусу основного контингенту його учасників (рис. 6).

Основними споживачами послуг соціального туризму є школярі, молодь, багатодітні родини, пенсіонери, малозабезпечені громадяни, особи з обмеженими можливостями та ін., туристичні подорожі для яких включають надання базового (мінімального) набору туристських послуг за відповідною вартістю.

Розвиток лікувально-оздоровчого та спортивно-оздоровчого туризму залежить від стану та розвитку санаторно-курортної бази та їхнього матеріально-технічного забезпечення, а утримання і експлуатація таких закладів перебуває в компетенції державного та місцевих бюджетів і часто має дотаційний характер, зумовлений високою собівартістю послуг, що надаються. Значний вплив на розвиток лікувально-оздоровчого та спортивно-оздоровчого туризму має рівень кваліфікації персоналу, оскільки значну частку у кадровому забезпеченні вищезгаданих заклади складають працівники медичної сфери. Таким чином, надання лікувально-оздоровчих та спортивно-оздоровчих послуг, що мають на меті цілеспрямоване покращення функціональних можливостей організму людини, зумовлюють задоволення базових потреб у відпочинку та відновленні здоров'я окремих соціальних груп.

До другого блоку організаційної структури соціального туризму ми відносимо спортивний та інклюзивний туризм, які також характеризуються наявністю специфічних вимог до матеріально-технічного та кадрового забезпечення, а саме, окрім

наявності власне туристичного досвіду, потрібен спеціальний досвід щодо роботи з певними групами споживачів туристичних послуг та у спеціалізованих видах туризму.

Рис. 6. Структура соціального туризму за організаційними особливостями.
Сформовано автором.

До третього блоку організаційної структури соціального туризму відносимо види туризму, які орієнтуються на доступність відповідних подорожей для широкого кола осіб та задоволення їхніх туристичних потреб. До цієї категорії автор відносить екологічний, етнічний, сільський, релігійний, фестивальний туризм та інші види туризму, для яких визначальним критерієм пропозиції їхніх послуг є їхня доступність (інформаційна, інфраструктурна, фінансова, психологічна) для соціально-вразливих та маломобільних груп населення.

Третій розділ «**Потенціал розвитку сфери туризму в контексті розробки і реалізації соціальної доктрини туризму**» зосереджує увагу на аналізі особливостей ресурсної та матеріально-технічної бази туризму з позицій розробки і реалізації соціальної доктрини туризму, розвиток та функціонування яких формує передумови та є впливовим чинником реалізації соціальної доктрини туризму в Україні.

Для оцінки необхідності та спрямованості модернізаційних змін у туристичній сфері регіонів в контексті подолання наслідків кризового періоду важливим є ґрунтовний аналіз динамічних, структурних та просторових характеристик, які

формують потенціал соціалізації туризму в Україні. Водночас оцінка наслідків минулих криз дає змогу спрогнозувати тенденції розвитку туристичної сфери окремих регіонів і держави загалом у найближчому майбутньому.

Із цією метою проаналізовано динаміку зміни показників функціонування туристичної сфери регіонів України на сучасному етапі. За результатами оцінки показників функціонування суб'єктів туристичної діяльності, кількості обслужених ними туристів та обсягів доходів від туристичної діяльності у регіонах України, виокремлено окремі важливі тенденції.

Зокрема, виявлено суттєве зниження у 2011-2018 рр. кількості суб'єктів туристичної діяльності в усіх регіонах держави, крім Херсонської області, що свідчить про системний характер кризи у туристичній сфері. Водночас порівняння відносних показників демонструє те, що станом на 2018 рік кризовий спад у розвитку туристичного бізнесу загалом подолано, причому найбільш сприятливою є ситуація у 7 регіонах, серед яких Київська, Львівська, Одеська області та м. Київ, де кількість суб'єктів туристичної діяльності уже перевищила значення докризового періоду (рис. 7). Отже, в організаційному відношенні туристична сфера саме цих регіонів мала найвищий рівень стійкості напередодні пандемічної кризи 2020 року.

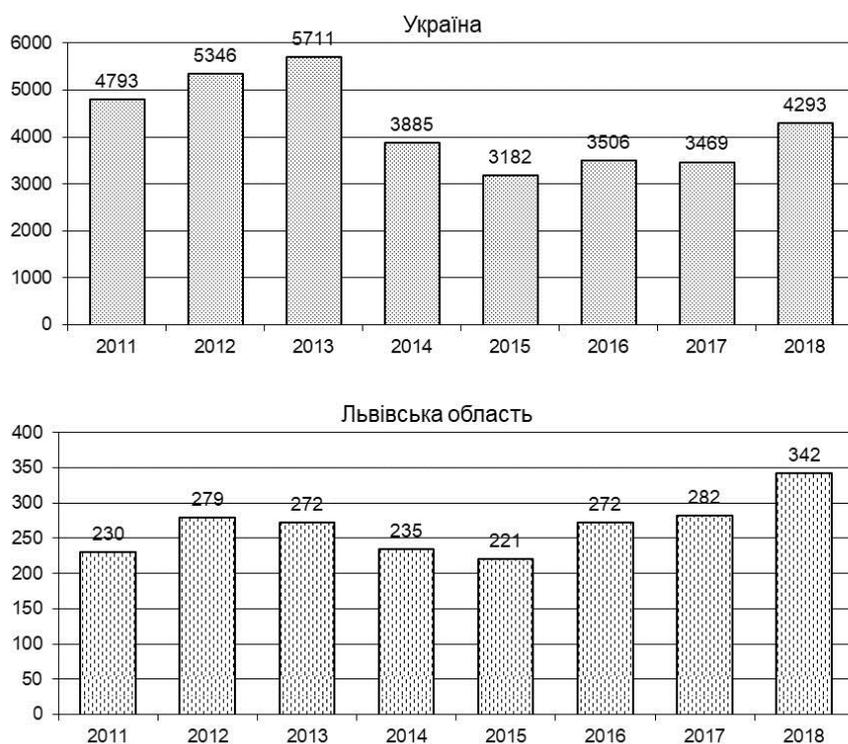

Рис. 7. Зміна кількості суб'єктів туристичної діяльності в Україні та Львівській області у 2011-2018 рр., одиниць.

Джерело: розроблено автором.

Встановлено наявність депресивних із погляду розвитку туристичного бізнесу регіонів, таких як Закарпатська область, в якій починаючи із 2011 року спостерігається загальне зниження кількості суб'єктів туристичної діяльності. У поєднанні з високим туристичним потенціалом та достатнім розвитком інфраструктури така тенденція

зумовлює необхідність розроблення та реалізації цільових, зокрема соціальних, програм з метою модернізації організаційної компоненти туристичної діяльності.

Однією із важливих причин кризи 2014 року у туристичній сфері держави стала окупація найбільш туристично привабливого регіону – Автономної Республіки Крим. Як свідчать дані 2013 року, у цьому регіоні налічувалося 640 суб'єктів туристичної діяльності, що становило понад 11% від загальної їх кількості в Україні. Однак у 2015-2018 рр. туристична сфера України, загалом, компенсувала втрати від окупації території, що поряд із частковим вирішенням безпекових проблем дало поштовх зростанню туристичних потоків (передусім виїзного туризму, що у 2017 році досягнув історично максимального рівня за показником кількості туристів).

Аналіз динаміки доходів від туристичної діяльності засвідчив, що зменшення кількості туроператорів та турагентів в регіонах України не є пропорційним до зниження прибутків туристичного бізнесу. Навіть з урахуванням інфляції та девальвації національної валюти рівень доходів від туристичної діяльності у більшості регіонів України за 2018 рік був співставним із відповідним показником 2011 року. Найвищими темпами зростання доходності туристичного бізнесу характеризувалися місто Київ, а також Чернігівська, Вінницька, Львівська, Сумська області. Важливою тенденцією у трансформації структури доходів від туристичної діяльності у 2015-2018 рр. стало збільшення частки прибутків від організації внутрішнього туризму, очевидно, зумовлене валютними ризиками.

Розрахунок частки доходів від надання туристичних послуг в валовому регіональному продукті станом на 2018 рік підтвердив загалом мізерне значення туристичної сфери у формуванні доходів регіональної економіки в Україні. Навіть найвищий показник, що характерний для м. Києва (2,4%), є нижчим за мінімальну частку туризму у ВВП в сусідніх країнах ЄС (2,7% у Словаччині). Окрім столиці, порівняно високою часткою доходів від надання туристичних послуг у ВВП характеризуються Львівська та Івано-Франківська області, розвиток туристичної сфери в яких є пріоритетним.

Виявлено, що кількість туристів обслужених суб'єктами туристичної діяльності в регіонах України у 2014 році закономірно зазнала кризового спаду, однак уже із 2016 року, а для Львівської області – із 2015 року, перейшла до постійного зростання. Незважаючи на загальне зниження платоспроможного попиту на туристичні послуги в останні роки, наявні показники демонструють все ще високий рівень стійкості туристичної сфери регіонів України.

За результатами аналізу територіальних відмінностей діяльності колективних закладів розміщення, що становлять основу інфраструктурної компоненти туристичної сфери регіону, виявлено суттєві просторові диспропорції. Зазначимо, що мережа закладів розміщення в Україні представлена всіма видами нічліжних закладів для короткотермінового проживання різних форм власності і станом на 1.01.2018 р. вона налічувала 4115 закладів колективного розміщення, послугами яких впродовж 2017 р. скористалось понад 6,6 млн. осіб. Найвищий рівень розвитку цієї мережі характерний для Південного та Карпатського макрорегіонів, а також для столиці й найбільш урбанізованих областей з високим рівнем ділової активності (рис. 8).

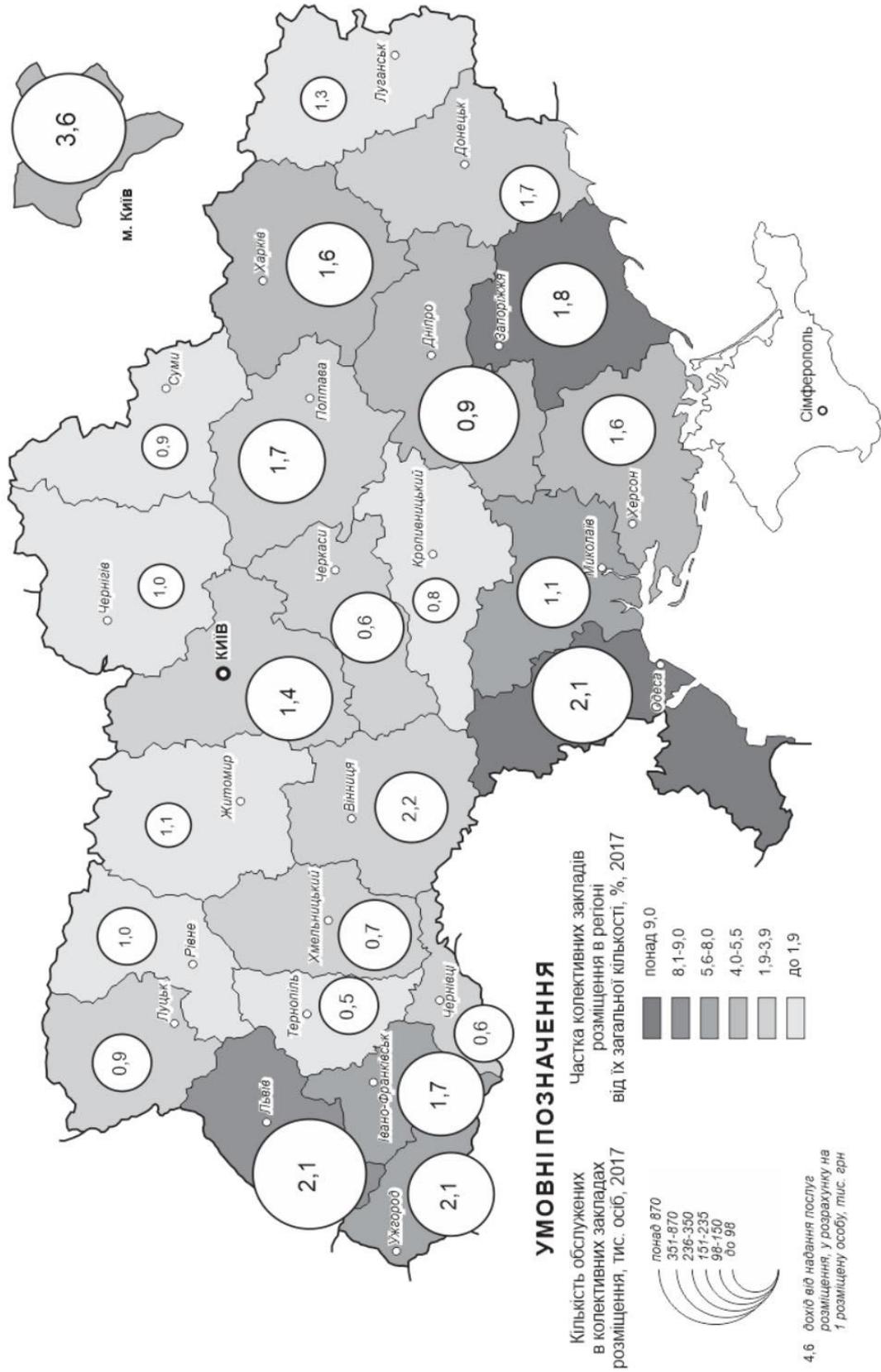

Рис. 8. Колективні заклади розміщення в Україні.
Джерело: розроблено автором.

Встановлено, що усі заклади розміщення в регіонах України станом на 2018 рік ділилися на 2 великі групи – готелі та аналогічні заклади розміщення (2777 од.), а також спеціалізовані заклади розміщення (1942 од.). У структурі закладів розміщення першої групи провідну роль відіграють готелі, а у другій групі найчисельнішими є бази відпочинку. Варто зауважити, що значна кількість баз відпочинку є відомчими або на балансі конкретних підприємств, а отже їх доступність для широкого кола споживачів є обмеженою.

Аналізуючи динаміку кількості колективних засобів розміщення (фізичних та юридичних осіб) на загальнодержавному рівні, визначено, що їх число зменшується починаючи із 2014 року (рис. 9). Особливо це помітно, зважаючи на чітку тенденцію до зростання відповідних показників у 2011-2013 рр.

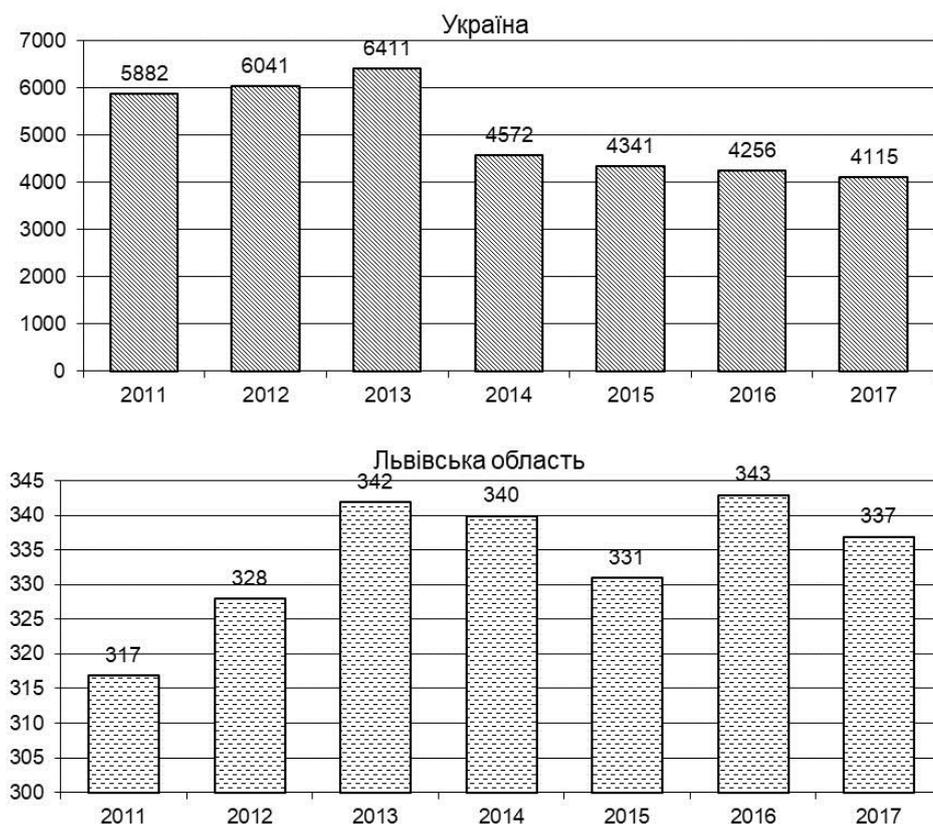

Рис. 9. Зміна кількості колективних закладів розміщення в Україні та у Львівській області у 2011-2017 рр., одиниць.

Джерело: розроблено автором.

Однак в окремих регіонах, зокрема у Львівській області, незважаючи на невеликий спад у 2015 році, вже у 2016 р. кількість колективних засобів розміщення не лише перевищила докризовий рівень, а й досягла рекордної позначки за весь час існування незалежної країни. Подібна ситуація характерна і для м. Києва, Запорізької та деяких інших областей.

Виявлено, що незважаючи на скорочення числа колективних закладів розміщення, кількість розміщених осіб у них після суттєвого спаду у 2013-2014 рр. постійно зростає, що є досить позитивною тенденцією. В окремих регіонах (м. Київ,

Львівська, Закарпатська, Запорізька та інші обл.) таке зростання станом на 2018 рік уже перевищило показники 2013 року. Варто зауважити, що у Львівській області темпи зростання цього показника є значно вищими, ніж у докризовий період загалом

На основі аналізу тенденцій та просторових особливостей функціонування суб'єктів туристичної діяльності та закладів розміщення у регіонах України, зроблено висновок про те, що кризовий період 2013-2014 рр., безумовно, стосувався усього туристичного комплексу держави, однак як показали останні тенденції, туристична сфера деяких регіонів (наприклад, Львівської області) в кризових умовах виявила значний ресурс стійкості і тим самим продемонструвала достатню готовність до соціалізації (табл.1).

Ресторанне господарство, як сектор туристичної індустрії, істотно впливає на її загальний розвиток. У сучасних умовах у ресторанному господарстві простежується існування різноманітних концепцій організації бізнесу, які не лише сприяють розвитку галузі, але й створюють конкурентне середовище, мета якого – сприяти підвищенню різноманітності і рівня якості продукції та залученню більшої кількості споживачів з різним рівнем доходів. У сучасних умовах напрямки розвитку ресторанного господарства визначаються вимогами і масштабами потреб у наданні послуг з організації харчування у спеціалізованих закладах.

У дисертаційній роботі проаналізовано специфіку та показники розвитку ресторанного господарства України впродовж останнього часу з позицій реалізації соціальної доктрини туризму. Результати здійснених автором розрахунків відображені на рис. 10.

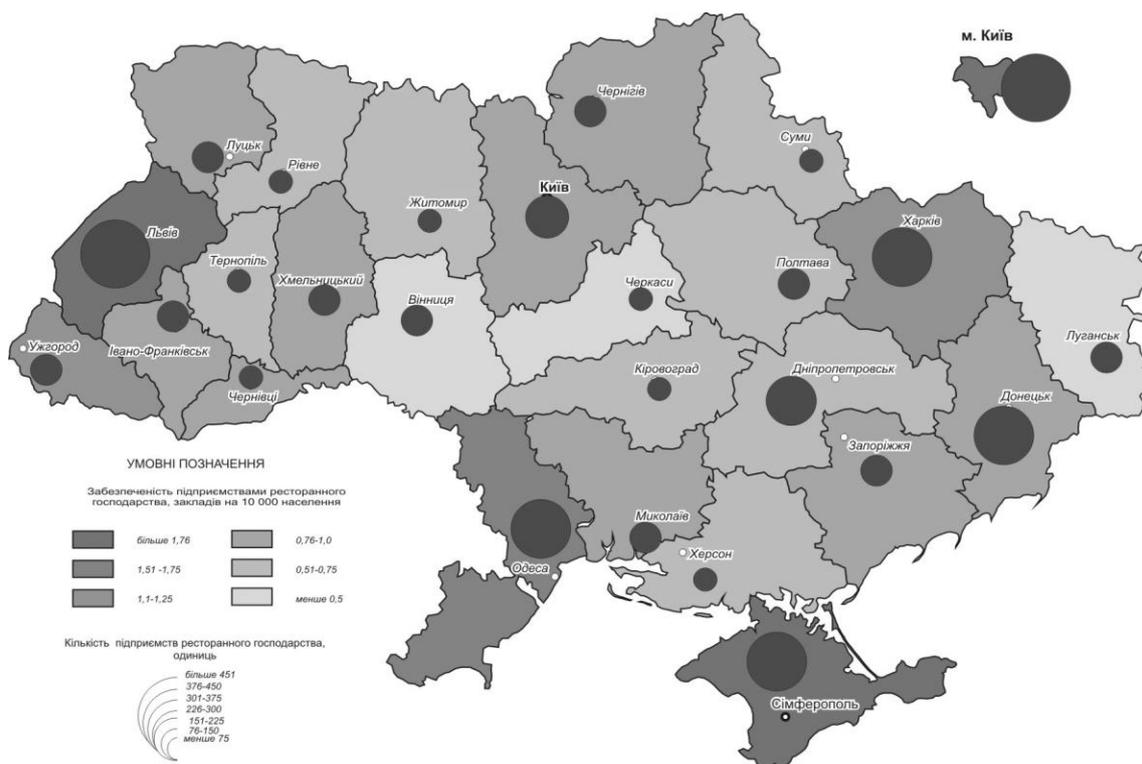

Рис. 10. Усереднені щорічні показники діяльності підприємств ресторанного господарства України.

Джерело: розроблено автором.

Показники туристичної діяльності в регіонах України у 2011-2018 рр.

Регіони	Кількість суб'єктів туристичної діяльності, одиниць				Доходи від надання туристичних послуг, млн грн				Кількість обслужених туристів (тис. осіб)					Частка доходів від надання тур. послуг у ВВП, 2018, %		
	2011	2013	2015	2017	2018	2011	2013	2015	2017	2018	2011	2013	2015		2017	2018
	АР Крим	636	640	-	-	-	787,4	820,5	-	-	-	359	297		-	-
Вінницька	79	76	63	69	87	8,3	13,2	18,9	35,8	44,4	26	30	23	39	42,2	
Волинська	76	85	68	66	74	9,8	13,1	14,2	25,9	23,6	15	19	16	17	21,8	
Дніпропетровська	397	487	294	325	416	40,1	46,1	42,2	66,3	99,7	64	81	46	76	117,0	
Донецька	408	355	23	42	93	169,2	49,8	22,8	74,8	45,4	88	114	3	9	28,4	
Житомирська	64	58	47	47	63	4,1	4,3	4,0	6,8	10,6	11	10	6	10	18,0	
Закарпатська	149	82	67	63	91	12,2	10,0	9,4	16,7	29,1	22	20	11	15	25,3	
Запорізька	166	250	140	160	188	22,9	28,7	18,7	33,1	46,0	60	54	31	48	56,4	
Ів.-Франківська	116	112	83	105	128	220,4	243,9	262,9	282,0	453,4	59	78	66	73	55,8	
Київська	63	134	90	116	217	17,9	20,2	11,6	38,5	59,0	13	24	12	37	66,4	
Кіровоградська	50	70	46	43	54	17,6	13,9	8,9	9,7	16,6	27	15	8	8	11,6	
Луганська	94	225	11	17	29	19,8	30,8	0,8	2,8	7,5	16	35	1	3	6,3	
Львівська	230	272	221	282	342	114,1	228,7	188,7	413,1	511,6	129	189	112	175	182,3	
Миколаївська	86	75	60	63	87	35,6	33,9	5,2	9,4	16,6	28	19	7	12	19,0	
Одеська	261	302	245	264	270	102,4	126,8	187,7	175,4	202,2	76	62	46	72	81,4	
Полтавська	116	130	91	93	155	8,0	10,0	6,8	13,4	25,6	27	20	9	19	32,0	
Рівненська	50	78	59	60	93	6,6	6,2	10,1	14,6	20,0	9	14	7	11	22,0	
Сумська	74	59	53	58	79	3,8	4,9	4,3	8,4	15,8	14	13	8	11	16,2	
Тернопільська	72	70	43	45	63	5,4	4,7	5,9	8,8	12,3	14	13	7	10	13,1	
Харківська	296	358	264	263	266	54,8	45,0	35,2	66,5	86,6	74	92	31	52	62,2	
Херсонська	82	69	53	67	80	47,5	11,2	82,0	197,7	53,9	29	16	12	20	26,1	
Хмельницька	76	100	78	90	89	8,9	10,2	9,3	13,7	12,6	31	24	25	27	25,7	
Черкаська	98	99	75	92	101	7,9	8,4	9,7	16,0	22,7	11	16	9	21	26,4	
Чернівецька	119	121	65	65	77	12,5	10,5	16,1	52,9	29,0	36	19	16	20	29,6	
Чернігівська	50	59	55	51	58	2,1	3,4	4,9	8,0	12,1	16	9	7	16	22,3	
м. Київ	885	1345	888	923	1093	3198,5	4698,4	4035,3	17432,1	19769,8	945	2171	1502	2006	3550,1	
Всього	4793	5711	3182	3469	4293	4937,7	6496,8	5015,3			2200	3454	2020	2806	4557,4	

Джерело: Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Слід наголосити, що у сучасних умовах в Україні суттєвою перешкодою для наукових досліджень проблем розвитку сучасної мережі ресторанного господарства є недосконалість системи статистичного обліку, що унеможливує здійснення аналізу динамічних та структурних показників розвитку ресторанного господарства у регіональному розрізі, починаючи із 2014 року.

Екскурсійне забезпечення є невід'ємною складовою сучасного туристичного продукту і вимоги сучасного споживача зумовлюють пошуки нових підходів до організації екскурсійної діяльності та активного застосування інноваційних технологій з метою вдосконалення якості та асортименту екскурсійних послуг. Нові форми і методи проведення екскурсій, які активно використовуються у сучасному туристичному обслуговуванні (індивідуальні, інтерактивні, костюмовані, квест-екскурсії, віртуальні екскурсії та 3D-тури тощо) значно сприяють реалізації соціальної доктрини туризму у межах національної системи туризму.

Таким чином, у дисертаційному дослідженні встановлено, що в умовах пандемії COVID-19 за попередніми даними в Україні зріс обсяг внутрішнього туризму, що є прикладом компенсаційного механізму функціонування туристичної сфери в умовах соціалізації. Як показує практика організації туристичних подорожей у провідних світових туристичних регіонах влітку 2020 року, навіть в умовах пандемії туристичний попит є достатньо високим, а можливості для надання якісних туристичних послуг цілком реальними. Отже, можна спрогнозувати поступове повернення туристичної сфери регіонів України до попереднього стану, однак напрями туризму та структура туристичної діяльності під впливом останньої кризи неминуче трансформуються. Вивчення найновіших статистичних даних дозволить чіткіше окреслити нові тенденції та напрями розвитку туристичної сфери регіонів України та розробити ефективні заходи щодо його регулювання, зокрема на основі реалізації соціальної доктрини туризму.

У четвертому розділі **«Структура соціального туризму та її роль у формуванні соціальної доктрини туризму»** розглянуто особливості організації видів соціального туризму, у яких ознаки соціальної доступності є важливими умовами їхнього функціонування та масштаби їхнього впливу на процеси реалізації соціальної доктрини туризму.

Екологічний туризм передбачає здійснення туристичної діяльності з мінімальним (лімітованим) впливом на навколишнє природне середовище і орієнтований на збереження природного довкілля та поширення екологічних принципів співіснування людини і природи у сучасних умовах. Стратегічна мета екологічного туризму, який в більшості випадків здійснюється у межах природоохоронних територій – здійснення туристичної діяльності з урахуванням вичерпності природно-ресурсного потенціалу або необхідністю збереження і охорони природних систем.

До соціальних видів туризму відноситься сільський туризм, який передбачає відпочинок в приватних господарствах (садибах) сільської місцевості з метою пізнання природно-рекреаційних, культурних, історичних, етнографічних та інших особливостей місцевості. Сільський туризм передбачає надання значного асортименту відповідних послуг: традиційних основних (проживання, харчування, розваги), традиційних додаткових (участь у сільськогосподарських роботах, рибалка,

полювання) та специфічних (катання на конях, човнах, санях, навчання народним ремеслам тощо).

Етнічний туризм є різновидом туризму, який здійснюється з метою відвідування туристами місць свого історичного проживання, народження, або регіонів проживання родичів і близьких. Характерною особливістю цього виду туризму є одночасне поєднання туристично-рекреаційних цілей та інформаційно-пізнавальних завдань етнографічної експедиції, що дозволяє ознайомитись з природою, культурою та історією місцевого населення, з яким туристи відчуває духовний та родинний зв'язок, розширити кругозір, пізнати автентичні традиції конкретного народу та відчути себе частиною соціуму рідного краю.

Релігійний туризм у сучасних умовах перетворився на важливу складову сучасної індустрії туризму – впродовж останніх років значно зросла кількість туристів, подорожі яких пов'язані з релігійними мотивами, а туристичний інтерес до об'єктів релігійного туризму (як з боку споживачів, так і туристичних фірм) постійно зростає. Під релігійним туризмом розуміють туристичні подорожі з метою відвідування святих місць і релігійних центрів. У межах релігійного туризму виокремлюються два напрями туристичної діяльності: релігійний – пов'язаний з участю у подіях релігійного життя, що здійснюються за допомогою екскурсій та паломницький – як подорож з метою відвідування святих і святих місць. Релігійний туризм має особливе значення для розвитку внутрішнього туризму в Україні, оскільки викликає великий інтерес з боку не лише віруючих, а й інших верств населення.

В останні роки фестивальний туризм набуває все більшого значення у структурі сучасного туризму – загальносвітова тенденція зростання інтересу до культурно-пізнавальних та розважальних форм туризму суттєво сприяє збільшенню туристичних потоків від цього виду туризму у багатьох країнах, в тому числі і в нашій державі. Перспективи розвитку фестивального туризму в Україні пов'язують із його соціальною формою та практично невичерпним ресурсним потенціалом, які повинні враховуватись при розробці та реалізації соціальної доктрини туризму в Україні. Фестивальний туризм трактують як вид туризму, для якого притаманною є організація дозвілля у вигляді традиційних та сучасних свят та обрядів, характерних для корінних етнічних груп. Основна мета фестивального туризму полягає у культурно-емоційному збагаченні туристів, які віддають перевагу недорогому виду відпочинку в режимі відпочинку вихідного дня з метою змістовного та цікавого проведення вільного часу.

Аналізуючи інноваційні процеси у туристичній сфері слід враховувати її системний характер і розглядаючи економічні процеси у туристичній сфері держави, окремий регіон слід розглядати як підсистему її туристичного комплексу, а окремі туристичні дестинації у межах регіону повинні трактуватися як підсистеми нижчого ієрархічного рівня. У таких умовах постає питання трактування елементарних одиниць аналізу інноваційної діяльності у туристичній сфері і можуть бути сформовані два головні підходи – функціональний та просторовий.

І з точки зору функціонального підходу елементарною одиницею аналізу туристичної інноваційної діяльності є галузь або ж вид економічної діяльності у межах певної адміністративної одиниці. За іншим більш вузьким трактуванням як форми організації інноваційної діяльності у туристичній сфері на елементарному рівні варто

розглядати туристичні підприємства.

Із позицій просторового підходу інноваційну діяльність у туризмі доцільно аналізувати на рівні регіону (чи окремих системних формувань такого рівня), або на рівні окремих просторових утворень, що сформовані у межах регіону під впливом туристичної діяльності. Такими елементарними просторовими утвореннями є туристичні дестинації, саме виникнення і розвиток яких є елементом інноваційного розвитку туризму в регіоні.

У дисертаційній роботі обґрунтовано інноваційні пріоритети розвитку соціальних видів туризму з урахуванням виокремлених автором трьох блоків – груп видів соціального туризму, які відрізняються між собою специфікою організації та надання туристичних послуг відповідно до соціального статусу основного контингенту його учасників (табл. 2).

Таблиця 2

Інноваційні пріоритети розвитку соціальних видів туризму

Блоки	Види туризму	Напрями соціалізації	Інноваційні пріоритети
I	Спортивно-оздоровчий	Забезпечення активного дозвілля, формування здорового способу життя різних соціальних груп, освіта та фізичне виховання дітей та молоді	Розроблення нових форм спортивно-оздоровчої діяльності, спеціалізованих програм для різних категорій споживачів
	Лікувально-оздоровчий	Лікування та профілактика захворювань у поєднанні із оздоровчими видами рекреації та туризму, реалізація соціальних програм, забезпечення соціально-економічного розвитку курортних територій	Модернізація матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів, диверсифікація джерел і форм фінансування відповідних соціальних програм
II	Спортивний	Підвищення спортивної кваліфікації, підготовка кадрів для організації активних видів туризму	Використання Інтернету і мультимедійних технологій для підвищення видовищності та популярності спортивно-туристичних заходів
	Інклюзивний	Соціальна адаптація осіб з обмеженими можливостями, реалізація соціальних програм	Удосконалення системи підготовки кадрів для організації інклюзивних турів, підвищення інфраструктурної доступності туристичних об'єктів
III	Екологічний	Формування екологічної свідомості, культури, зокрема серед дітей і молоді; освітньо-інформаційна функція; можливість безпечного туристичного використання природоохоронних територій	Впровадження положень сталого розвитку у комерційну, організаційну та маркетингову діяльність у туристичній сфері
	Сільський	Фінансова доступність, забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій	Формування кластерів сільського туризму, категоризація агроосель

Продовження таблиці 2		
Етнічний	Формування національних цінностей, забезпечення міжкультурної взаємодії, збереження і відтворення традиційної культурної спадщини	Впровадження інтерактивних методів проведення екскурсій, організація тематичних турів (наприклад, етногастрономічних)
Релігійний	Психологічна доступність, духовне збагачення, збереження традиційної культурної спадщини	Активізація Інтернет-маркетингу релігійних турів, диференціація їх тематики та напрямків
Фестивальний	Інформаційна доступність, широкий вибір тематичних рекреаційно-пізнавальних програм для повноцінного задоволення потреб різних соціальних груп, забезпечення соціально-економічного розвитку територій	Розширення використання реклами фестивальных заходів у соціальних мережах,

Джерело: розроблено автором

Соціальні аспекти розвитку туризму на регіональному рівні можуть аналізуватися як у контексті вивчення передумов та факторів інноваційної діяльності у цій сфері, так і в межах концепції сталого розвитку з акцентом на збереження ландшафтного і культурного різноманіття.

Виділені інноваційні напрями регіонального розвитку туризму в умовах соціалізації економіки не можуть бути реалізованими без забезпечення ефективного функціонування відповідних організаційних форм, якими можуть бути органи державної влади та місцевого самоврядування; наукові та освітні заклади; місцеві громади та інші спільноти; туристичні підприємства та організації; заклади сфери обслуговування, транспортні та інші мережі; заклади технічного обслуговування, консалтингові організації; дестинації; засоби масової інформації та ін. Уся сукупність взаємозв'язаних організаційних форм інноваційної діяльності у межах регіону формує туристичну систему, основною ціллю функціонування якої в сучасних умовах має бути забезпечення регіональної і національної туристичної конкурентоспроможності з урахуванням впливу соціальних чинників.

Таким чином, можна зробити висновок, що соціальний туризм може активно розвиватись тільки за умов активної суспільної і державної підтримки, існування якої передбачає розробка та впровадження соціальної доктрини туризму у програми розвитку туристичної сфери держави.

П'ятий розділ «Підходи до формування і реалізації соціальної доктрини туризму України» присвячено удосконаленню системи державного та регіонального регулювання у сфері національного туризму на основі впровадження соціальної доктрини туризму програми розвитку національної системи туризму.

У дисертаційній роботі сформульовано визначення соціальної доктрини туризму як перспективного документу, що формує систему поглядів на соціальний туризм, його місця і завдань у національній системі туризму. Соціальна доктрина туризму покликана систематизувати ідеї, переконання, погляди та принципи щодо процесів соціалізації в туристичній галузі з метою оптимізації її розвитку, визначити та розкрити сутність та напрямки впливу процесів соціалізації на функціонування сфери туризму України, обґрунтувати системний пакет тактичних та стратегічних завдань практичної

реалізації її цілей у туристичній сфері України.

Формування і реалізація соціальної доктрини туризму мають базуватися на таких принципах як соціальна відповідальність, безпека, соціальна доступність та сталий розвиток (рис. 11).

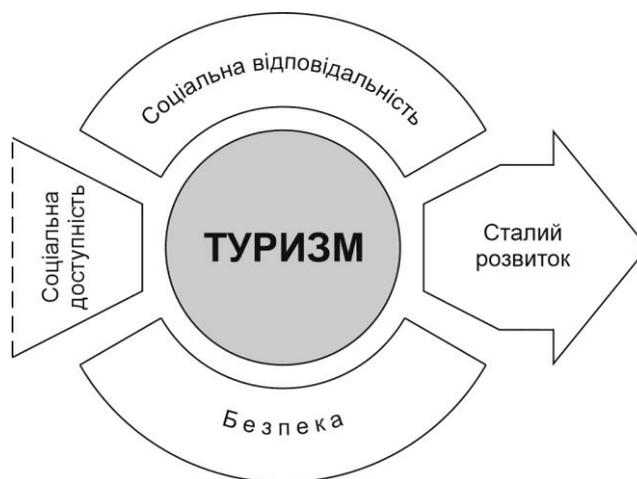

Рис. 11. Концептуальна модель соціальної доктрини туризму.

Джерело: розроблено автором

Ключовим є принцип соціальної доступності, який складається із чотирьох основних аспектів – доступність інформаційна, фінансова, психологічна та інфраструктурна. На відміну від поширених підходів, які кінцевим результатом соціалізації туризму вважають розвиток соціального туризму як сукупності форм і видів туристичної діяльності, що здійснюються за рахунок фінансування з інших, ніж особисті кошти туристів, джерел, у роботі акцентовано увагу на інших аспектах доступності туризму для різних соціальних груп.

Зокрема, первинною є інформаційна доступність, що полягає у можливості отримання інформації про туристичні послуги для цільових груп споживачів, що мають особливі вимоги до організації туристичних подорожей. Відповідно, у такій ситуації фінансова доступність буде вторинним аспектом, який визначатиме вже механізми реалізації сформованого через інформаційне середовище туристичного попиту на спеціалізовані продукти.

Важливе значення, особливо у сучасних умовах, має психологічна доступність туристичних послуг, яка полягає у сприянні в реалізації потреб потенційних туристів шляхом формування мотивації до здійснення туристичних подорожей і подолання бар'єрів, що виникають у процесі усвідомлення необхідності реалізації туристичних потреб.

Інфраструктурна доступність пов'язана з можливістю як безпосереднього доступу до туристичних об'єктів та закладів, зокрема транспортними засобами, так і з технічною можливістю організувати спеціалізовані туристичні програми у межах певних закладів, головним чином санаторно-курортних та інклюзивних.

Однак реалізація принципів соціальної доступності туризму вимагає одночасного врахування і таких принципів як безпека і соціальна відповідальність.

Безпека туризму – це такий стан туристичної сфери, який дозволяє мінімізувати негативні наслідки туристичної діяльності для усіх її учасників та навколишнього середовища, а також забезпечує можливості для розвитку певної туристичної території, виду туризму, форми чи напрямку туристичних подорожей.

Суспільним виміром безпеки туризму є соціальна відповідальність, яка спрямована на обмеження негативних аспектів соціалізації туризму та навпаки підсилення її позитивних наслідків, зокрема у соціальній сфері.

Принцип сталого розвитку відображає перспективні напрями соціалізації туризму, які водночас є і результатами реалізації соціальної доктрини, і полягають у збалансованому розвитку та взаємодії соціальних, економічних та екологічних компонентів внутрішнього та зовнішнього середовища розвитку туристичної сфери певної території.

У дисертаційній роботі представлено розроблену автором концептуальну модель формування і реалізації соціальної доктрини туризму (рис. 12).

Рис. 12. Структурно-логічна модель формування і реалізації соціальної доктрини туризму.

Джерело: розроблено автором

Із врахуванням просторових відмінностей туристичного потенціалу оптимальним об'єктом розробки та впровадження соціальної доктрини туризму є держава. Саме на національному рівні шляхом інтеграції різноспрямованих процесів розвитку туристичної сфери регіонів, з урахуванням глобальних тенденцій та цінностей, можливою є розробка концептуальної моделі соціально орієнтованого розвитку туризму, на підставі якої доцільним є розроблення національної туристичної стратегії, а також регіональних програм.

Ключовою цінністю, яка має враховуватися на всіх рівнях реалізації соціальної доктрини туризму, є людиноцентризм, адже людина як споживач туристичних послуг і працівник сфери туризму є найважливішим елементом функціонування сучасних туристичних систем.

У структурі пропонованої автором соціальної доктрини туризму рекомендовано виділяти низку етапів: загальні положення, мета і завдання соціальної доктрини туризму, сутність соціальної доктрини туризму, національні цінності як основа формування і реалізації соціальної доктрини туризму, базові напрямки формування і реалізації соціальної доктрини туризму, рівні реалізації соціальної доктрини туризму, терміни і очікувані результати реалізації соціальної доктрини туризму.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розроблено та обґрунтовано новий напрямок соціально-демографічних досліджень - теоретико-методологічні засади формування та реалізації соціальної доктрини туризму в умовах становлення та розвитку національної системи туризму в контексті євроінтеграційних процесів.

1. Проаналізовано особливості функціонування та розвитку туристичної галузі як інноваційної сфери соціалізації людини з позицій економічної науки. Розроблено методологічні засади соціалізації туризму як передумови формування та реалізації соціальної доктрини розвитку національної системи туризму. Визначено специфіку системи національних та особистісних цінностей як основу формування соціальної доктрини туризму, мета якої полягає у вдосконаленні та розвитку національної системи туризму.

2. Сформульовано дефініцію соціальної доктрини туризму як наукової теорії, що базується на рівні інтелектуального, освітнього, культурного та духовного розвитку нації, національній ідеї та будується на цілісній та гармонійній системі принципів, поглядів, уявлень, норм поведінки людей в процесі соціалізації як пізнання нового, метою якої є використання економічних механізмів, заходів і законодавчих дій держави, які забезпечать доступ до отримання туристичних послуг всіма верствами населення незалежно від їхнього фінансового та соціального стану. Соціальну доктрину туризму можна трактувати як систему поглядів на соціальну роль, функції та завдання туризму у національному туристичному комплексі.

3. Обґрунтовано роль національних цінностей у процесах формування і реалізації соціальної доктрини туризму України. Визначено, що ключовою цінністю, яка має враховуватися на всіх рівнях розробки і впровадження соціальної доктрини туризму, є людиноцентризм.

4. Обґрунтовано взаємозв'язок між доходами населення та величиною попиту на

послуги туристичних підприємств, як ключової характеристики розробки і реалізації соціальної доктрини туризму в Україні з урахуванням соціальної доступності якісних туристичних послуг різним соціальним групам населення, незалежно від їхнього фінансового та соціального стану.

5. Узагальнено теоретичні підходи до виділення видів туризму, які існують сучасній науці та акцентовано на необхідності врахування соціальних аспектів при розробці класифікаційних схем туризму. Вдосконалено систему класифікації видів туризму шляхом виділення соціальної доступності занять туризмом як окремої класифікаційної ознаки на основі якої запропоновано виділяти екологічний, сільський, релігійний, інклюзивний, лікувально-оздоровчий, фестивальний та інші види туризму, у яких провідною ознакою їх виділення є соціальна доступність.

6. Узагальнено наукові підходи до визначення соціального туризму як окремого напрямку розвитку туризму. Розроблено компонентну структуру соціального туризму на основі об'єктивних специфічних вимог до організації, надання та споживання послуг соціального туризму. До першого блоку виділеної структури соціального туризму за організаційними особливостями віднесено лікувально-оздоровчий та спортивно-оздоровчий туризм, до другого блоку віднесено спортивний та інклюзивний туризм, третій блок формують види туризму, орієнтовані на соціальну доступність для широкого кола осіб та передбачають надання базового пакету туристичних послуг: екологічний, етнічний, сільський, релігійний, фестивальний туризм та ін.

7. Досліджено потенціал розвитку сфери туризму в контексті розробки і реалізації соціальної доктрини на основі аналізу особливостей ресурсної та матеріально-технічної бази туризму з позицій відповідності організації соціальних видів туризму. Проаналізовано динаміку зміни показників функціонування туристичної сфери регіонів України впродовж останнього часу. Обґрунтовано роль історико-культурних об'єктів як центрів активізації процесів соціалізації туризму. Окреслено соціальне значення закладів екскурсійного обслуговування, готельного та ресторанного господарства, а також проаналізовано сучасний рівень їхнього розвитку з позицій організації соціального туризму. Визначено потенціал розвитку туристичної сфери України в кризових умовах та окреслено соціальні аспекти його застосування. Проаналізовано напрямки трансформаційних змін туристичної галузі в умовах світової пандемії та окреслено основні тенденції розвитку туристичної сфери у найближчій перспективі.

8. Здійснено дослідження особливостей організації та функціонування видів соціального туризму, виокремлених на основі ознаки соціальної доступності (екологічний, сільський, релігійний, інклюзивний, лікувально-оздоровчий, фестивальний) в контексті розробки і реалізації соціальної доктрини туризму України. Акцентовано, що успішний розвиток соціального туризму можливий тільки за умов активної суспільної і державної підтримки.

9. Проаналізовано зарубіжний досвід розвитку соціального туризму та особливості його використання при формуванні вітчизняної соціальної доктрини туризму. Сформовано концептуальну модель соціальної доктрини туризму, яка базується на принципах соціальної відповідальності, безпеки, соціальної доступності та сталого розвитку. Визначено, що у формуванні і реалізації соціальної доктрини

туризму ключовим є принцип соціальної доступності, який складається із чотирьох основних аспектів – інформаційного, фінансового, психологічного та інфраструктурного. Встановлено, що із врахуванням просторових відмінностей туристичного потенціалу оптимальним об'єктом розробки та впровадження соціальної доктрини туризму є держава. Обґрунтовано, що саме на національному рівні, шляхом інтеграції різноспрямованих процесів розвитку туристичної сфери регіонів, з урахуванням глобальних тенденцій та цінностей, можливою є розробка концептуальної моделі соціально орієнтованого розвитку туризму, на підставі якої доцільним є розроблення національної туристичної стратегії, а також регіональних програм розвитку туризму.

10. Створено структурно-логічну модель формування і реалізації соціальної доктрини туризму, яка має на меті вдосконалити розвиток національної системи туризму з урахуванням об'єктивних умов суспільно-політичного розвитку держави. Основними етапами обґрунтування розробки соціальної доктрини туризму є аналіз зовнішніх та внутрішніх передумов та чинників розвитку туризму в державі, соціального підґрунтя розвитку туризму, оцінки попереднього досвіду покращення соціальних показників розвитку туризму, в тому числі виокремлення невирішених раніше проблем та напрямів оптимізації розвитку туризму. Реалізація соціальної доктрини туризму передбачає аналіз зарубіжного досвіду та адаптацію найбільш дієвих механізмів вирішення соціальних проблем туризму, розробку стратегічних планів розвитку туризму та оцінку ефективності реалізованих державних програм.

11. Розроблено структуру соціальної доктрини туризму у якій рекомендовано виділяти етапи: загальні положення, мета і завдання соціальної доктрини туризму, сутність соціальної доктрини туризму, національні цінності як основа формування і реалізації соціальної доктрини туризму, базові напрямки формування і реалізації соціальної доктрини туризму, рівні реалізації соціальної доктрини туризму, терміни і очікувані результати реалізації соціальної доктрини туризму.

12. Запропоновано шляхи використання інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації соціальної доктрини туризму, зокрема їх застосування під час реалізації соціальної доктрини туризму, з метою збільшення соціальної доступності туристичних послуг різним верствам населення, у тому числі міжнародного туризму та в умовах пандемії.

Розроблені у роботі теоретичні положення, методологічні підходи, моделі формування і реалізації соціальної доктрини туризму спрямовані на формування відповідного напрямку соціальної політики у туристичній сфері, поглиблення аналітичної роботи місцевих органів виконавчої влади, вдосконалення управлінської практики органів місцевого самоврядування, діяльності господарюючих суб'єктів туристичної сфери та громадських організацій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Felenchak Yuliia, Holod Andrii Social security of tourism as a factor for the hospitality industry development. *Innovations in science: the challenges of our time.*

Monograph. 2019. Vol. 2. Pp. 57-61.

2. Феленчак Ю. Б. Соціальна доктрина туризму. Львів, 2021. 340 с.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

3. Феленчак Ю. Б. Соціальні ризики в туристичній діяльності: підходи до аналізу та оцінювання. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2012. Вип. 29. Т. 1 С. 213-220.

4. Феленчак Ю.Б. Історичні аспекти формування ризику як категорії суспільних досліджень. *Всеукр. науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. 2012. Випуск 1 (11). С. 49-53.

5. Феленчак Ю.Б. Актуальні тенденції проходження демографічних процесів у Львівській області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Випуск 22.6. С. 382-390.

6. Феленчак Ю.Б. Трансформація ролі інституту сім'ї в контексті зростання ризику демографічних втрат. *Всеукр. науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»* 2012. Випуск 4 (14). С. 286-289.

7. Феленчак Ю., Солодуха С., Чекан О. Перспективи використання храмового комплексу Святої Анни як об'єкта релігійного туризму у місті Львові. *Туризм і краєзнавство. Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2013. Випуск 21. С. 362-366.

8. Феленчак Ю.Б., Прокопюк А. Сучасні тенденції розвитку ресторанного господарства України та Польщі. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Випуск 25.4. С. 259-265.

9. Феленчак Ю.Б. Голод А. П. Трансформація структури ресторанного господарства Львівської області. *Науковий вісник УЖНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2015. Випуск 3. С. 80-83.

10. Феленчак Ю.Б., Голод А. П., Мороз С.Р. Підходи до аналізу санаторно-курортного господарства у структурі регіональних туристичних систем. *Міжнарод. науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. 2019. Випуск 2 (43). С. 118-124.

11. Феленчак Ю.Б. Розвиток фестивального туризму як напрям реалізації соціальної доктрини туризму України. *Науково-виробничий журнал «Держава та регіони». Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. Випуск 3 (108). С. 193-197.

12. Феленчак Ю.Б., Голод А. П. Готельне господарство в структурі регіональних туристичних систем. *Інфраструктура ринку : електронний науково-практичний журнал*. 2019. № 32. С. 277-281. URL: [http:// www.market-infr.od.ua/journals/2019/32_2019_ukr/43.pdf](http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/32_2019_ukr/43.pdf).

13. Феленчак Ю.Б. Система національних і особистісних цінностей як основа формування соціальної доктрини туризму/ *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 4 (15). С. 216-220. – URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals2019/4_15_uk/37.pdf.

14. Феленчак Ю.Б. Підходи до визначення соціального туризму в контексті формування соціальної доктрини туризму. *Інноваційна економіка*. 2019. № 3-4 (79). С. 119-125.

15. Феленчак Ю.Б. Вплив рівня доходів населення на формування соціальної доктрини туризму. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4(72). Ч. 2.

С. 149-153.

16. Феленчак Ю.Б. Формування теоретичного підґрунтя соціальної доктрини туризму у вітчизняній науці. *Науковий вісник УЖНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Випуск 26. Ч. 2 С. 92-95.

17. Феленчак Ю.Б., Мороз С.Р. Сучасні тенденції розвитку санаторно-курортного господарства у туристичному комплексі України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30 (69). №4, С. 99-104.

18. Феленчак Ю.Б. Особливості мережі закладів розміщення в Україні в контексті розвитку соціального туризму. *Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. 2019. Випуск 3 (44). С. 105-111.

19. Феленчак Ю.Б., Шевчук Л.Т. Соціалізація в сфері туризму: особливості та напрямки вдосконалення. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Серія: Економічна, юридична*. 2019. Випуск 21. С. 104-107.

20. Феленчак Ю.Б., Шевчук І.Б. Нові напрями використання інформаційно-комунікативних технологій у сфері туризму. *Інфраструктура ринку : електронний науково-практичний журнал*.—2019. №36. С. 69-74. URL: <http://www.market-infr.od.ua/ukr/36-2019>.

21. Феленчак Ю.Б., Хендріксон О.А. Особливості розвитку музейної галузі у Львівській області: передумови становлення та сучасний стан. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5-6 (80). С. 119-124.

22. Феленчак Ю.Б., Голод А.П., Перегіняк Т.І. Регіональні туристичні системи України: потенціал розвитку в кризових умовах. *Науковий вісник УЖНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Випуск 34. С. 49-55.

23. Феленчак Ю.Б., Підвальна О.Г. Соціальні аспекти інноваційного розвитку туризму в регіоні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. №2 (58). С. 152-158.

22. Феленчак Ю.Б., Голод А. П., Коркуна О.І. Інституційне середовище туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в Україні в умовах децентралізації. *European journal of economics and management*. 2019. – Volume 5. Issue 4. Pp. 78-85.

24. Felenchak Yu. Fedoryshyna L., Nyanko V. Social doctrine of tourism: cultural and educational aspects. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Volume 8. Issue 4S, Pp. 157-159.

Опубліковані праці апробаційного характеру

26. Феленчак Ю., Дмитрів І. Особливості розвитку готельного господарства Львівської області у контексті підготовки до Євро-2012. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Львів, 11-12 травня 2010 р.)*. Львів, 2010. С. 92-97. .

27. Феленчак Ю., Солодуха С., Чекан О. Об'єкти релігійного туризму як перспективна складова туристичного потенціалу регіону. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні: теорія і практика* : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25-26 квітня 2013 р.). Київ, 2013. С. 248-249.

28. Феленчак Ю.Б., Слюсаренко А. М. Сучасний стан та тенденції розвитку ресторанного господарства Львівської області. *Ефективні механізми та стратегії*

управління економікою: від рівня підприємств до рівня країн : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., (м. Черкаси, 21-22 березня 2014 р.). Черкаси, 2014. С. 91-95.

29. Феленчак Ю.Б., Ярмолюк О.А. Передумови та сучасний стан розвитку музейної мережі Львівської області. *Стратегія реформування фінансової системи України*: збірник тез наукових робіт учасників Міжнарод. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів і молодих учених. (м. Київ, 21-22 березня 2014 р.). Київ, 2014. Ч. 2. С. 15-18.

30. Феленчак Ю.Б., Ярмолюк О.А. Аналіз функціонування та проблем розвитку музейної мережі Львівської області. *Перспективи економічного зростання та інноваційного розвитку країн* : збірник тез наукових робіт учасників Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18-19 квітня 2014 р.). Одеса, 2014 р. Ч. 2. С. 15-18.

31. Феленчак Ю.Б. Структурні особливості розвитку закладів розміщення у Карпатському регіоні. *Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону* : збірник тез наукових робіт учасників Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 23-24 квітня 2015 р.). Чернівці, 2015. Ч. 2. С. 145-147.

32. Феленчак Ю.Б., Прохир М.М. Структурні особливості закладів розміщення курорту Східниця. *Сучасні тенденції розвитку туризму* : Збірник тез доповідей учасників III Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 5 листопада 2015 р.). Миколаїв, 2015. Ч. 2. С. 92-95.

33. Феленчак Ю.Б., Ярмолюк О.А. Особливості функціонування інтерактивних музейних закладів в Україні. *Сучасні тенденції розвитку туризму* : Збірник тез доповідей учасників III Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 5 листопада 2015 р.). Миколаїв, 2015. Ч. 2. С. 139-142.

34. Феленчак Ю.Б., Кухтій А.О., Холявка В.З. Розвиток готельно-ресторанної індустрії як перспективний напрямок транскордонної співпраці України та Польщі. *Modern transformation of economics and management in the era of globalization* : Proceedings of International Scientific Conference (Klaipeda (Lithuania), January 29, 2016). Klaipeda, 2016. P. 63-66.

36. Феленчак Ю.Б., Прохир М. М. Історичні аспекти розвитку бальнеологічного курорту Східниця. *Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат – важливі об'єкти в розвитку туризму* : зб. матер. IV Регіональної наук.-практ. конф. (м. Львів, 25 березня 2016 р.). Львів, 2016. Ч. 2. С. 164-170.

37. Феленчак Ю., Мельник М. Природно-рекреаційний потенціал Хмельницької області. *День студентської науки* : зб. тез доп. за результатами наук. конф. студентів ЛДУФК. (м. Львів, 28 квітня 2016 р.). Львів, 2016. С. 94-95.

38. Феленчак Ю., Прохир М. Особливості становлення бальнеологічного курорту «Східниця». *День студентської науки* : зб. тез доп. за результатами наук. конф. студентів ЛДУФК. (м. Львів, 28 квітня 2016 р.). Львів, 2016. С. 96-97.

39. Феленчак Ю., Демій М. Особливості розвитку ресторанного господарства Польщі. *День студентської науки* : зб. тез доп. за результатами наук. конф. студентів ЛДУФК. (м. Львів, 27 квітня 2017 р.). Львів, 2017. С. 24-28.

40. Феленчак Ю., Ониськів А. Фестивальний туризм: поняття та особливості класифікації. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України* : матер. круглого столу та студентс. наук.-практич. конф. (м. Одеса, 12 квітня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 182-185.

41. Феленчак Ю. Б. Інформаційні технології в екскурсійній справі. *Маркетинг в умовах розвитку цифрових технологій* : матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 5 жовтня 2018 р). Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. С. 427-429.

42. Феленчак Ю. Б., Голод А. П. Ресторанне господарство регіону: засади модернізації та просторового розвитку. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід* : матеріали XII Міжнар. наук. конф. (м. Львів, 12-14 жовтня 2018 р.). Львів, 2018. С. 81–84.

43. Феленчак Ю. Б., Кухтій А.О. Структура та особливості розвитку мережі закладів розміщення в Україні. *Development of Socio-Economic Systems in a Global Competitive Environment* : Proceedings of II International Scientific Conference (Le Mans (France), May 24, 2019). Le Mans: Baltija Publishing, 2019. P. 40-42.

44. Феленчак Ю. Б., Голод А. П. Децентралізація як фактор формування інституційного середовища туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в Україні. *Сучасна парадигма публічного управління* : Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 17–18 жовтня 2019 р.). Львів, 2019. С. 492-495. (0,17 друк. арк.)

АНОТАЦІЯ

Феленчак Ю. Б. Формування і реалізація соціальної доктрини туризму. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права», 2021.

У дисертації розроблено та обґрунтовано теоретико-методологічні основи формування і реалізації соціальної доктрини туризму в умовах змін інституціонального середовища та реалізації євроінтеграційного вибору України.

Проаналізовано особливості функціонування та розвитку туристичної галузі як сфери соціалізації людини. Узагальнено наукові підходи до визначення соціального туризму. Сформульовано дефініцію соціальної доктрини туризму. Вдосконалено систему класифікації видів туризму шляхом виділення класифікаційної ознаки соціальної доступності занять туризмом. Розроблено компонентну структуру соціального туризму. Досліджено потенціал розвитку туризму в контексті розробки і реалізації соціальної доктрини туризму. Обґрунтовано соціальне значення закладів екскурсійного обслуговування, готельного та ресторанного господарства з позицій організації соціального туризму. Досліджено особливості організації та функціонування видів соціального туризму. Розроблено концептуальну модель соціальної доктрини туризму та структурно-логічну модель формування і реалізації соціальної доктрини туризму. Сформульовано стратегічні завдання розвитку туризму та напрями їх врахування у формуванні соціальної доктрини туризму України.

Ключові слова: соціалізація, туризм, соціальна доктрина, соціальна доктрина туризму, класифікація туризму, види туризму, соціальний туризм, національні цінності, стратегічні завдання.

ANNOTATION

Felenchak Yu. B. Formation and implementation of the social doctrine of tourism.

– The manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, speciality 08.00.07 - the demography, labor economics, social economy and politics. - Institution of higher education "Lviv University of Business and Law", 2021.

In the dissertation the theoretical and methodological bases of formation and realization of the social doctrine of tourism in the conditions of changes of the institutional environment and realization of the European integration choice of Ukraine are developed and substantiated.

The features of the functioning and development of the tourism industry as a sphere of human socialization are analyzed. Scientific approaches to the definition of social tourism as a separate direction of tourism development are generalized. The definition of the social doctrine of tourism has been formulated. The specificity of the system of national and personal values is determined as the basis for the formation of the social doctrine of tourism. The relationship between the income of the population and the value of demand for the services of travel companies has been substantiated as a key characteristic of the development and implementation of the social doctrine of tourism in Ukraine.

The system of classification of types of tourism has been improved by highlighting a separate classification criterion – the social accessibility of tourism. The component structure of social tourism has been developed on the basis of objective specific requirements for the organization, provision and consumption of social tourism services. The potential of tourism development in the context of the development and implementation of the social doctrine has been investigated. The dynamics of changes in the indicators of the functioning of the tourist sphere of the regions of Ukraine in recent years is analyzed. The role of historical and cultural objects as centers of activation of the processes of socialization of tourism has been substantiated. The social significance of excursion service establishments, hotels and restaurants has been determined.

The study of the features of the organization and functioning of the types of social tourism, is identified on the basis of the sight of social accessibility in the context of the development and implementation of the social doctrine of tourism in Ukraine. The foreign experience in the development of social tourism and the peculiarities of its use in the formation of the national social doctrine of tourism are analyzed. A conceptual model of the social doctrine of tourism has been formed, using on the principles of social responsibility, safety, social accessibility and sustainable development. It has been determined that the principle of social accessibility consisting of four main aspects: informational, financial, psychological and infrastructural is the key in the formation and implementation of the social doctrine of tourism.

It is substantiated that at the national level it is possible to develop a conceptual model of socially oriented tourism development, on the basis of which it is expedient to develop a national tourism strategy and regional programs. It has been established that, taking into account the spatial differences in tourism potential, the state is the optimal object for the development and implementation of the social doctrine of tourism. A structural-logical model of the formation and implementation of the social doctrine of tourism has been created to

improve the development of the national tourism system, taking into account the objective conditions of the socio-political development of the state. The role of the national idea in the formation and implementation of the social doctrine of tourism in Ukraine has been substantiated.

The structure of the social doctrine of tourism has been developed. Strategic objectives of tourism development and directions of their consideration in the formation of the social doctrine of tourism in Ukraine are formulated. The ways of using innovative information and communication technologies in the implementation of the social doctrine of tourism are proposed.

Key words: socialization, tourism, social doctrine, social doctrine of tourism, classification of tourism, types of tourism, social tourism, national values, strategic tasks.

Підписано до друку 31.03.21
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Зам. №31/03-3
Ум. друк. арк. 1,8
Наклад 100 прим.

Видавництво “Галич-Прес”
Видавець ФОП Король І.В.
м. Львів, вул. Гнатюка, 17
Ел. пошта: lvivprint@ukr.net. Тел. 096-59-88-924
Свідоцтво ДК №5353 від 24.05.2017 р.